

Eeva Siekkinen & Ariela Tuikkanen

”SE LEIKKIIN SISÄLTYVÄ
VÄKIVALTA JA SE VANHEMPIEN
VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS SIINÄ”

Sisarusväkivallan ilmeneminen
ja väkivaltaa kokeneen selviytyminen

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminta ja nuorisotyö

Marraskuu 2015

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä 19.11.2015
Tekijät Eeva Siekkinen & Ariela Tuikkanen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö
Nimeke ”Se leikkiin sisältyvä väkivalta ja se vanhempien välinpitämättömyys siinä” - sisarusväkivallan ilmeneminen ja väkivaltaa kokeneen selviytyminen	
Tiivistelmä Tässä opinnäytetyössä käsitellään sisarusväkivallan ilmenemistä sekä sisarusväkivaltaa kokeneen selviytymistä. Tarkoituksena on selvittää, miten sisarusväkivalta on ilmennyt sisarussuhteessa ja millaiset tekijät ovat edistäneet selviytymistä. Edellisten kysymysten lisäksi opinnäytetyössä tarkastellaan, millaista ammatillista tukea sisarusväkivaltaa kokenut on saanut sekä kuinka väkivaltatyötä voisi kehittää. Tässä tutkimuksessa sisaruutta käsitellään niin sanotun täyssisarouden mukaan. Väkivallaksi puolestaan määritellään kaikki ne teot ja kokemukset, jotka väkivallan kohde kokee väkivallaksi. Tässä opinnäytetyössä käytetään termiä <i>selviytymisen osatekijät</i> , jolla viitataan sekä selviytymisen tunne- ja ongelmakeskeisiin keinoihin että selviytymistä edistäviin tekijöihin. Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa aineistonkeruu toteutettiin yksilöhaastatteluilta. Haastatteluihin osallistui neljä naista, joilla oli kokemuksia sisarusväkivallasta. Haastateltavat saatiin VIOLA - väkivallasta vapaaksi ry:n kautta. VIOLA ry oli myös tämän opinnäytetyön toimeksiantaja. Tutkimuksessa selvisi sisarusten välisen väkivallan sijoittuvan kotiin ja jatkuneen lapsuudesta aikuisuuteen. Sisarusten välinen väkivalta oli muodoltaan vakavaa ja siihen liittyivät kaikki tavallisimmat väkivallan muodot. Sisarusten välinen väkivalta ilmeni myös leikkiin pakottamisena ja siinä vahingoittamisena. Haastateltavat kokivat vanhempien käyttäytymisen vaikuttaneen sisarusväkivallan ilmenemiseen. Tutkimuksessa haastateltavien kokemuksissa selviytyminen oli prosessi, jossa osa selviytymisen osatekijöistä kantoi lapsuudesta aikuisuuteen. Väkivallan uhan läsnä ollessa haastateltavilla oli käytössään sekä tunne- että ongelmakeskeisiä selviytymiskeinoja. Haastateltavien kertomat selviytymistä edistävät tekijät jakautuivat sosiaalisiin keinoihin, harrastuksiin sekä persoonallisuuden piirteisiin. Tutkimuksessa ilmeni, että tulevaisuudessa tulisi kehittää väkivaltatyöhön sisältyvää perhetyötä ja lisätä väkivaltatyöhön liittyvää koulutusta sekä edistää sisarusväkivallan ilmiön valtakunnallista tunnistamista.	
Asiasanat (avainsanat) sisarusväkivalta, perheväkivalta, väkivallan ilmeneminen, selviytyminen	
Sivumäärä 53 s. + 4	Kieli suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä)	
Ohjaavan opettajan nimi Hanne Salovaara-Pitkänen	Opinnäytetyön toimeksiantaja VIOLA ry

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis 19 November 2015
Authors Eeva Siekkinen & Ariela Tuikkanen	Degree programme and option Civic Activities and Youth Work
Name of the bachelor's thesis "The Violence in Playing and the Parents' Indifference Towards It" - The Occurrence of Sibling Violence and Coping with Violence	
Abstract <p>This thesis examines the occurrence of sibling violence and the coping process of those who have experienced sibling violence. The purpose is to find out how sibling violence has manifested itself in a sibling relationship and what factors have contributed to the survival and coping. In addition to the issues above, this thesis examines what kind of professional support the person who has experienced sibling violence has received and how work against violence could be developed.</p> <p>In this study we look at siblinghood between full siblings and violence is defined as all acts and experiences that the object of violence considers violence. In this thesis the term <i>factors of coping</i> refers to the emotional and problem-oriented methods of coping as well as factors that contribute to coping and survival.</p> <p>This is a qualitative study, in which the material was collected through individual interviews. Four women, who had experienced sibling violence, were interviewed. We found the interviewees through VIOLA ry, which is also the working life partner of this thesis.</p> <p>The results of the study showed that violence between siblings took place at home and continued from childhood to adulthood. The form of violence between siblings was severe and it included all the most regular forms of violence. The violence between siblings also manifested itself as forcing the other one to participate in games and hurting while playing. The interviewees felt that their parents' behaviour had contributed to the occurrence of sibling violence. In this study, the interviewees told that coping was a process, in which some of the factors of coping lasted from childhood to adulthood. In the presence of a threat of violence, the interviewees used both emotional and problem-oriented methods of coping. The factors that contributed to coping were divided into social methods, hobbies and personality traits. The interviews indicate that family work in work against violence should be developed and education on work against violence should be increased in the future. One should also promote the national recognition of sibling violence.</p>	
Subject headings, (keywords) Sibling violence, domestic violence, occurrence of violence, coping	
Pages 53 + 4	Language Finnish
Remarks, notes on appendices	
Tutor Hanne Salovaara-Pitkänen	Bachelor's thesis assigned by VIOLA ry

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	SISARUSSUHTEET.....	3
2.1	Sisaruus kasvuympäristönä.....	3
2.2	Sisarusten eroavaisuudet.....	4
3	VÄKIVALTA ILMIÖNÄ.....	5
3.1	Väkivallan määrittely.....	5
3.2	Väkivallan muodot.....	6
3.3	Väkivallan vaikutukset	7
4	SISARUSTEN VÄLINEN VÄKIVALTA	9
4.1	Sisarusväkivalta perheväkivallan osana	9
4.2	Sisarusväkivallan ilmeneminen	10
4.3	Sisarusväkivallan esiintyvyys.....	11
5	VÄKIVALTAA KOKENEEN SELVIYTYMINEN.....	12
5.1	Selviytyminen prosessina	12
5.2	Selviytymisen keinot	14
5.3	Selviytymistä edistävät tekijät	16
5.4	Selviytymistä edistävä ammatillinen tuki.....	17
6	TUTKIMUSPROSESSIN TOTEUTUS	18
6.1	Tutkimuskysymykset.....	18
6.2	Teemahaastattelu menetelmänä.....	19
6.3	Aineistonkeruuprosessin eteneminen	21
6.4	Aineiston analyysi	23
6.5	Haastateltavien kuvaus	25
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	26
7.1	Väkivallan ilmeneminen sisarussuhteessa.....	26
7.1.1	Sisarusväkivalta kotona	26
7.1.2	Sisarusväkivallan vakavuus	28
7.1.3	Vanhempien vaikutus väkivaltaisuuuteen.....	31
7.1.4	Leikkiin sisältyvä väkivalta	32
7.2	Sisarusväkivaltaa kokeneen selviytyminen	33
7.2.1	Ongelma- ja tunnekeskeiset selviytymiskeinot.....	34

7.2.2	Selviytymistä edistävät tekijät	35
7.2.3	Selviytymiskeinot nykyään.....	37
7.3	Ammatillinen tuki ja väkivaltatyön kehittäminen	37
7.3.1	Ammatillisen tuen saaminen.....	37
7.3.2	Väkivaltatyön kehittäminen	39
8	POHDINTA	41
8.1	Johtopäätökset.....	41
8.2	Tutkimuksen luotettavuus.....	46
8.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	48
	LÄHTEET	50

LIITTEET

- 1 Teemahaastattelurunko
- 2 Motivointikirje
- 3 Suostumus opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun

1 JOHDANTO

”Kun aikuinen lyö toista aikuista, sitä kutsutaan pahoinpitelyksi tai perheväkivallaksi (ja se on laitonta); Kun aikuinen lyö lasta, sitä kutsutaan pahoinpitelyksi (myös laitonta); Kun lapsi lyö toista lasta, sitä kutsutaan joskus kiusaamiseksi. Kun sisarus lyö toista sisarusta, kutsutaan sitä kilpailuksi ja suurimman osan mielestä se on normaali osa kasvamista ja kehittymistä.” (Hardy ym. 2010, 65.)

Tunnistettuna ja tunnustettuna ongelmana perhe- ja lähisuhdeväkivalta on suhteellisen nuori Suomessa, vaikka perheessä ja muissa läheisissä ihmissuhteissa fyysistä ja henkistä väkivaltaa sekä alistamista esiintyy paljon. Ongelma on nähty perheen sisäisenä asiana, johon yhteiskunnan ei ole syytä puuttua. (Ruohonen 2006, 9.) Perheväkivallalla saatetaan usein viitata pelkästään aikuisen tekemään väkivaltaan (Oranen 2012, 16). Kuitenkin, kun väkivalta tapahtuu perheen sisäisissä suhteissa, esimerkiksi sisarusten välillä, on kyse perheväkivallasta (ks. Eskonen 2005, 21).

Tässä opinnäytetyössä tutkimme sisarusten välistä väkivaltaa sekä väkivaltaa kokeneen selviytymistä. Tutustuessamme opinnäytetyön aiheeseen havaitsimme yllättäviä suhtautumistapoja sisarusväkivaltaan liittyen. Useat tutkimukset antoivat viitteitä siitä, että sisarusväkivaltaa saatetaan pitää sisaruuteen kuuluvana normaalina ilmiönä, eikä sen vakavuutta tunnisteta (ks. Pitkänen 2014; Finkelhor ym. 2006; Hardy ym. 2010).

Perheväkivaltaan ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä tutkimuksia on tehty paljon, mutta ilmiön rajaus on useissa tapauksissa sulkenut pois sisarusten välillä ilmenevän väkivallan. Etsiessämme taustatietoa aiheesta löysimme selkeästi sisarusväkivaltaan liittyviä tutkimuksia vain muutamia. Suomessa ilmiötä käsittelevien tutkimuksien vähyys motivoi meitä tuottamaan lisää ymmärrystä tuovaa tutkimustietoa aiheesta.

Myös lähipiirimme keskuudessa nousi esille ihmetystä ja epätietoisuutta ilmiön olemassaolosta: ”Ai, onks se iha joku juttu?” Uskomme, että kaikki, joilla on sisaruksia, tietävät tai pystyvät kuvittelemaan, mitä sisarusten välinen väkivalta on: nimittelyä, kiusaamista, tappelemista. Monet eivät välttämättä kuitenkaan koe kokeneensa varsinaista väkivaltaa. Voiko se olla siis vakavaa? Onko se normaali sisaruuteen kuuluva asia? Olenko minäkin kokenut sitä? Näiden havaintojen pohjalta teimme päätöksen suunnata tutkimuksemme sisarusten välisen väkivallan ilmenemiseen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa Suomessa ilmenevään sisarusväkivaltaan liittyvistä tekijöistä, kuten väkivallan ilmenemisympäristöstä ja muodoista. Tavoitteenamme on myös selvittää millaisia selviytymisen keinoja ja selviytymistä edistäviä tekijöitä sisarusväkivaltaa kokeneilla on ollut. Tässä opinnäytetyössä käytämme termiä *selviytymisen osatekijät*, jolla viittaamme sekä selviytymisen tunne- ja ongelmakeskeisiin keinoihin että selviytymistä edistäviin tekijöihin.

Edellisten lisäksi tarkoituksenamme on selvittää, miten työelämäkumppanimme voisi kehittää omaa työtään ja mihin tukimuotoihin heidän tulisi jatkossa kiinnittää huomiota. Työelämäkumppanimme on Etelä-Savon alueella toimiva väkivaltatyön avopalveluyksikkö VIOLA ry. VIOLA ry:n työntekijän kanssa käydyn keskustelun kautta havaitsimme, että sisarusväkivallan ilmiötä tulisi tutkia lisää.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineistomme on kerätty teemahaastatteluilla, joihin osallistui neljä (n=4) aikuista naista. Haastateltavat jakoivat omat kokemuksensa sisarusten välisestä väkivallasta ja kertoivat, millaisia selviytymisen osatekijöitä he ovat käyttäneet ja hyödyntäneet elämänsä aikana.

Opinnäytetyömme avulla haluamme ennen kaikkea lisätä tietoa ja ymmärrystä sisarusten välisestä väkivallasta ja nostaa ilmiön keskustelun aiheeksi. Yhteisöpedagogin ammatillisen osaamisen näkökulmasta voimme todeta, että väkivallan eri muotojen ja erilaisten selviytymiskeinojen tunteminen ja tunnistaminen tukevat esimerkiksi yksilöiden parissa työskentelyä. Opinnäytetyömme on suunnattu sisaruksille, vanhemmille, lasten ja nuorten kanssa työskenteleville, väkivaltatyön ammattilaisille sekä ilmiöstä muuten kiinnostuneille.

2 SISARUSSUHTEET

2.1 Sisaruus kasvuympäristönä

Sisaruuden käsitteelle on olemassa erilaisia muunnelmia. Sisaruus voi perustua sisarusten välillä olevaan yhteiseen alkuperään, kuten täyssisaruuteen tai puolisisaruuteen, laillisesti määriteltyn suhteeseen, kuten sisarpuoliin ja adoptoituihin sisaruksiin sekä jonkun tietyn kulttuurin normien ja sitoutumisten mukana tuomaan sisarusrooliin eli niin sanottuun fiktiiviseen sisaruuteen. Kaikille sisarussuhteille tunnusomaista on kahden lapsen keskinäinen suhde, joka on pitkäaikainen ja joka ei perustu vapaaehtoisuuteen. (Cicirelli 1999, 4.) Opinnäytetyössämme käsittelemme vain täyssisarusten välisiä suhteita. Rajauksesta huolimatta aineiston aiheet koskettavat kaikkia sisaruksia.

Sisarussuhde saattaa olla yksi elämän pisimmistä ihmissuhteista. Varhaislapsuuden vuosina sisarukset viettävät todennäköisesti enemmän aikaa keskenään kuin muiden ihmisten kanssa. (Parker & Stimpson 2004, 13.) Usein sisarukset jakavat melko pitkältä ajalta yhteisiä kokemuksia ja yhteisen taustan, vaikka heillä olisi erilaisia mieltymyksiä ja kiinnostuksen kohteita. Sisarusten välinen suhde voi olla pidempi suhde kuin suhde omiin vanhempiin, puolisoon tai lapsiin. (Rannikko 2008, 12; Parker & Stimpson 2004, 13.) Pitkäsen (2014, 44) tutkimukseen osallistuneet nuoret kuvasivat sisaruutta varmemmaksi, luotettavammaksi ja pitkäkestoisemmaksi suhteeksi kuin ystävyysuhdetta.

Sisarussuhteen merkitystä lapsen kehitykselle ei ole aina pidetty yhtä huomattavana kuin nykyään (Cicirelli 1999, 1). Sisarussuhteessa opitaan ihmissuhdetaitoja, kuten toisen huomioimista, empaattisuutta, läheisyyttä, rakkauden osoittamista ja vastaanottamista. Yhdessä jaetut kokemukset kehittävät sopeutumiskykyä, tilannetajua, itsenäistymistä, erilaisuuden ymmärtämistä, sitkeyttä ja vastuun ottamista. (Kaulio & Svennevig 2008, 8, 167.)

Sisarussuhteessa voidaan kokea myös negatiivisia tunteita, kuten esimerkiksi oman mielen pahoittamista, suuttumusta, vihaisuutta ja ehkä myös kateellisuutta ja katkeruutta (Kaulio & Svennevig 2008, 8). Johonkin pisteeseen asti on normaalia, että sisarukset kilpailevat perheen muiden jäsenten huomiosta ja hyväksynnästä. Tämä kilpailu voi aiheuttaa sisarusten välille ristiriitoja. Ristiriitatilanteet voivat opettaa lapsille neuvottelutaitoja, kompromissien tekemistä, erimielisyyksien käsittelemistä sekä puolensa

pitämistä. Vakavat sisarusten väliset ristiriidat kuitenkin viittaavat siihen, että yhdellä tai useammalla sisaruksista on vaikeuksia, esimerkiksi mielenterveyden ongelmia. (Parker & Stimpson 2004, 96, 101.)

Sisarussuhde voi tarjota merkittävän tukipilarin, mutta pahimmillaan se voi olla myös hyvin vahingollinen väärin valtarakenteiden vallitessa. Yleisimmät voimavarat, joista sisarukset kilpailevat ovat ruoka, tunteet, tila ja lelut. Mitä enemmän sisarusten mielenkiinnon kohteet ovat yhteneväisiä, sitä suurempi riski on konfliktien syntymiselle. (Kisela & Morrill-Richards 2007, 151.) Sisarussuhteen läheisyys mahdollistaa henkilökohtaisen loukkaamisen, koska sisaret tunnistavat, mihin kohtaan satuttaa toista. (Pitkänen 2014, 44.)

2.2 Sisarusten eroavaisuudet

Syntymäjärjestyksen perusteella ei voida määrittää yleispätevää roolia tai ominaisuutta, jonka sisarukset automaattisesti omaksuvat, mutta sillä ja käyttäytymisen välillä on yhteyksiä (Parker & Stimpson 2004, 36–37). Syntymäjärjestys voi vaikuttaa muun muassa luonteenpiirteisiin ja roolien muotoutumiseen perheessä. Esikoisista voi esimerkiksi tulla organisointikykyisiä, vastuullisia ja itsekiittäviä. Keskimmäiset saattavat olla sosiaalisesti taitavia, yhteistyökykyisiä ja taitavia konfliktien ratkaisijoita. Kuopuksiin taas liitetään sellaisia ominaisuuksia, kuten seurallisuus ja kekseliäisyys. (Blair 2012, 30–34, 54–55.)

Syntymäjärjestyksen lisäksi sisarusten eroavaisuuksiin vaikuttaa heidän ikäeronsa. Jos ikäero on pieni, esikoinen voi kokea saavansa vanhemmilta vähemmän huomiota, koska uuden sisaruksen synnyttyä esikoinen menettää ainoan lapsen jakamattoman huomion. Kun ikäero on suuri, sisarukset elävät todennäköisesti eri maailmoissa, heillä on erilaisia harrastuksia ja mieltymyksen kohteita ja molemmilla sisaruksilla on mahdollisuus kokea ainoan lapsen asema perheessä. Suuri ikäero voi vaikuttaa siihen, että sisarusten välillä on todennäköisesti vähemmän ristiriitoja ja konflikteja, sillä sisarusten suhde saattaa jäädä etäiseksi. (Kaulio & Svennevig 2006, 13–14, 24.)

Perheessä sisarusten määrällä on myös merkitystä. Osa sisaruksista voidaan kokea läheisemmiksi kuin toiset ja osan kanssa voi olla haastavaa tulla toimeen. Sisarusten

määrä vaikuttaa siihen, että vanhemmat joutuvat jakamaan huomiotaan useammalle lapselle. Haasteena voi olla, varsinkin suurperheissä, riittääkö huomioita tasapuolisesti. (Ruho & Ilola 2014, 24–25.)

Lasten sukupuoli voi vaikuttaa siihen, millaista kohtelua sisarukset saavat perheessä. Siskojen keskelle syntyvä poika saattaa elää erilaisessa asemassa kuin aikaisemmin syntyneet tytöt. Sama pätee myös toisin päin: monen pojan jälkeen syntyvä tyttö voi kokea erilaista kohtelua. (Kaulio & Svennevig 2014, 40; Ruho & Ilola 2014, 24.) Jos perheessä korostetaan sukupuolen merkitystä kohtuuttomasti, vanhemmat voivat osoittaa erilaisia vaatimuksia ja odotuksia lapsille. Sukupuolella saattaa olla muun muassa yhteyksiä odotuksiin, joita kohdistetaan kotitöihin osallistumiseen. (Ruho & Ilola 2014, 24.)

3 VÄKIVALTA ILMIÖNÄ

3.1 Väkivallan määrittely

Väkivallasta puhutaan monilla eri käsitteillä ja monista eri näkökulmista. Väkivallan yksiselitteinen määrittely on haasteellista, koska se on sidoksissa kulttuuriin, uskontoon, paikkaan ja aikaan (Marttala 2011, 37). Väkivallan käsitteellistäminen voi perustua rikoslakien tyypittelyyn tai esimerkiksi väkivallan osapuolista puhumiseen (Paavilainen & Pösö 2003).

Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee väkivallan fyysisen voiman tai vallan tahalliseksi käytöksi tai sillä uhkaamiseksi, joka johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen. WHO:n väkivallan määritelmä ei painota väkivallan olevan vain fyysistä väkivaltaa, vaan se ottaa huomioon sekä uhkailun että vallankäytön. WHO:n määritelmä auttaa ymmärtämään, miten vakavasta ja laajasta ilmiöstä väkivallassa on kyse. (WHO 2005, 21.)

Väkivallan voidaan myös määritellä olevan toisen ihmisen hallitsemista käyttämällä sanoja ja tekoja niin, että ne loukkaavat ihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista itsemääräämisoikeutta. Se voi olla myös sekä suoraa tai epäsuoraa voimankäyttöä henkilöä, ryhmää tai tavaroita kohtaan (Lehtonen & Perttu 1999, 9). Tämä määritelmä nostaa

esille muun muassa sen, että suora väkivalta voi kohdistua henkilöiden sijaan esineisiin. Tutkimuksessamme määrittelemme väkivallan WHO:n sekä Lehtosen ja Pertun (1999) väkivallan määritelmien mukaan. Edellisten lisäksi tutkimuksessamme määrittelemme väkivaltaa olevan myös kaikki ne teot ja kokemukset, jotka väkivallan kohde kokee väkivallaksi.

3.2 Väkivallan muodot

Koska väkivalta on ilmiönä monisyinen ja usein vaikeasti hahmoteltava, on sen muotojen eritteleminen tärkeää ilmiön tarkastelemisen ja ymmärtämisen kannalta. Väkivallan muodoilla tarkoitetaan väkivallan ilmenemistapoja, joiden avulla voidaan eritellä, millaista väkivaltaa on olemassa. Eräs tapa jaotella väkivallan muotoja on jakaa ne fyysiseen, psyykkiseen, seksuaaliseen ja sosioekonomiseen väkivaltaan. Väkivallan muodoissa on selkeämmin havaittava aktiivinen puoli, mutta väkivallalla on myös passiivinen puolensa. (Taskinen 2003, 19–20.) Aktiivisena väkivaltana pidetään konkreettisia tekoja, kun taas passiivisessa väkivallassa korostuu tekemättä jättämisen ja laiminlyönnin väkivaltaiset vaikutukset (Paavilainen & Pösö 2003, 15). Lehtonen ja Perttu (1999, 44) nostavat yhdeksi väkivallan muodoksi piilevän väkivallan, joka viittaa väkivallan uhan ilmapiiriin, joka on koko ajan arjessa läsnä.

Fyysisellä väkivallalla tai pahoinpitelyllä tarkoitetaan toimintaa, joka aiheuttaa kipua sekä tilapäisiä tai pysyviä toiminnan vaikeuksia. Aktiivista fyysistä väkivaltaa ovat esimerkiksi lyöminen, kuristaminen, potkiminen ja hiuksista repiminen. Passiivista fyysistä väkivaltaa on esimerkiksi lukitseminen huoneeseen. (Taskinen 2003, 20.)

Aktiivisen psyykkisen väkivallan muotoja ovat esimerkiksi nöyryyttäminen, nimittely, fyysisellä ja väkivallalla uhkailu. Aktiiviseen psyykkiseen väkivaltaan lukeutuvat myös pilkkaaminen ja sosiaalinen eristäminen. Passiivista psyykkistä väkivaltaa ovat huomiotta jättäminen, väheksyminen ja mitätöiminen. (Taskinen 2003, 21.)

Laitisen (2007, 39) mukaan seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan yksisuuntaista suhdetta, jossa valta ja toiminnan motiivit ovat hyväksikäyttäjällä. Seksuaalinen hyväksikäyttö on ruumiillista pahoinpitelyä, joka kohdistuu pääasiassa sukupuolielimiin ja sukupuolisiin tunnusmerkkeihin (Paavilainen 1998, 37). Aktiivisena väkivaltana se voi

olla esimerkiksi sukupuolielinten koskettelua, sukupuolielinten pahoinpitelyä, painostamista seksuaalitekoihin tai pakotettua yhdyntää. Passiivista seksuaalista väkivaltaa on altistaminen ikään kuulumattomalle seksuaaliselle materiaalille ja ilmapiirille. (Taskinen 2003, 19–22.) Seksuaalinen hyväksikäyttö loukkaa yksilön koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta.

Sosioekonominen väkivalta liittyy useimmiten liikkumisen rajoittamiseen sekä toisen omaisuuteen liittyviin tekoihin. Aktiivista sosioekonomista väkivaltaa ovat esimerkiksi rahan kiristäminen, kotiin menemisen estäminen, omaisuuden rikkominen tai muu omaisuuteen liittyvä ilkövalta. Passiivisena väkivaltana sosioekonominen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi hoivan ja huolen laiminlyöntinä eli heitteillejättönä. (Taskinen 2003, 22.)

Piilevä eli latenti väkivalta tarkoittaa väkivallan uhkaavaa ilmapiiriä. Uhkaava ilmapiiri syntyy tiedosta, että väkivalta voi puhjeta milloin vain. Väkivallan uhka onkin jatkuvasti läsnä väkivallan kohteen elinympäristössä. Piilevä väkivalta ei ole sidoksissa väkivaltaisten tekojen yleisyyteen, vaan se on läsnä, vaikka väkivaltaa tapahtuisi harvoin. (Lehtonen & Perttu 1999, 44.)

3.3 Väkivallan vaikutukset

Väkivallan aiheuttamiin seurauksiin vaikuttavat monet tekijät, kuten kokijan ikä ja sukupuoli, väkivallan määrä, vakavuusaste sekä laatu ja kesto (Oranen 2001, 48). Väkivallalle altistumisella, eli esimerkiksi väkivallan kuulemisella, näkemisellä ja vaistoaemisella, on todettu olevan miltei yhtä vahingolliset vaikutukset kuin väkivallan kohteeksi joutumisella (Oranen 2012, 224). Väkivaltaisessa ympäristössä olemisen vaikuttaa ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn (Lehtonen & Perttu 1999, 9).

Väkivalta aiheuttaa usein näkyviä fyysisiä vammoja, joiden vakavuus voi vaihdella mustelmista ja punoituksesta pysyviin vammoihin tai jopa kuolemaan. Fyysiset vammat eivät aina näy ulospäin, vaan voivat olla myös elimistön sisäisiä. Väkivallan aiheuttama järkytys ja stressi ovat luonteeltaan hyvin fyysisiä, sillä uhkaavassa tilanteessa elimistö valmistautuu tarvittaessa pakenemaan tai taistelemaan, jolloin elimistö siirtyy ylivireystilaan. Tällöin pulssi kohoaa, hengitys nopeutuu, lihakset reagoivat ja aistit vahvistuvat.

Jos pakeneminen tai taisteleminen ei ole mahdollista, siirtyy elimistö lamaan tilaan, jolloin ihminen on puolustuskyvytön. Nämä ihmisen tahdosta riippumattomat elimistön reaktiot aktivoituvat, jotta ihminen selviytyisi uhkaavasta tilanteesta mahdollisimman vähäisillä vaurioilla. Uhkaavan tilanteen päätyttyäkin elimistön ylivireystila voi jatkuessaan aiheuttaa levottomuutta, säpsähtelyä, erilaisia kipuja ja särkyjä sekä vatsa- ja sydänoireita. (Hintikka 2011, 23–24.) Fyysisen väkivallan aiheuttamat tunne-reaktiot kertovat psyykkisen väkivallan yhteydestä fyysiseen väkivaltaan (Paavilainen 1998, 37). Henkistä tuskaa, kuten pelkoa, voidaan pitää väkivallan merkittävimpänä ja yleisimpänä oireena (Ojuri 2006, 17–18).

Väkivaltatilanteet tai sen uhka horjuttaa aina ihmisen psyykkistä hyvinvointia. Jo väkivallan uhka on äärimmäistä psyykkistä väkivaltaa, joka voi aiheuttaa väkivallan kohteelle tilanteiden välttelyä, jatkuvaa varuillaan olemista ja ennakoimista. (Pitkänen 2014, 44.) Muita tyypillisiä tunnereaktioita voivat olla syyllisyyden ja häpeän tunteet, pelko ja ahdistus, turvattomuuden tunne sekä viha ja kostonhimo. Väkivaltaa kokeneella voi esiintyä samoja aistitunteuksia, ajatuksia ja kehon reaktioita, kuin itse väkivaltatilanteessa. Nämä takaumat voivat myös laukaista paniikkikohtausta muistuttavan tilan. Väkivaltaa kokeneet voivat kärsiä uni- ja syömishäiriöistä sekä mielenterveysongelmista, kuten masennuksesta, kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä ja traumaperäisistä stressihäiriöistä. (Hintikka 2011, 30–36.) Joki-Erkkilän ym. (2012, 150) mukaan väkivallan vakavista vaikutuksista kertovat ahdistuneisuus, traumaperäiset stressihäiriöt, aggressiivisuus sekä itsetuhoisuus.

Väkivallalle altistumisella voi olla myös vaikutuksia ihmisen sosiaaliseen käyttäytymiseen. Lehtosen ja Pertun (1999, 44) mukaan väkivallan kokija voi pyrkiä muuttamaan käytöstään sellaiseksi, ettei väkivaltatilanteita syntyisi. Tällainen käytös voi olla miellyttämistä, myötäilyä, suostumista epämiellyttävien asioiden tekemiseen sekä väkivallantekijän mielialojen ennakoimista. Oranen (2012, 224) huomauttaa, että väkivaltaan liittyy usein salaileminen ja uskomus siitä, etteivät muut ole kokeneet mitään samankaltaista. Lasten ja nuorten käyttäytymiseen uskomus voi vaikuttaa niin, että he eristyvät ikätovereistaan ja saattavat kokea yksinäisyyttä.

Erityistä lapsen kokeman väkivallan vaikutuksissa on niiden linkittyminen kyseisen kehitysvaiheen keskeisiin haasteisiin. Leikki-ikäisen lapsen kokema väkivalta voi aiheuttaa aggressioita, emotionaalisia oireita, käyttäytymisen ongelmia sekä kehityksessä

taantumista. Kouluikäisen kehityksessä väkivallan kokeminen voi aiheuttaa emotionaalisten oireiden lisäksi vaikeuksia oppimisessa, käytöksessä, kaverisuhteissa, sekä altistaa kiusatuksi tulemiselle tai toisten kiusaamiselle. Nuoren kokeman väkivallan vaikutukset voivat näkyä muun muassa varhaisena itsenäistymisenä, kohonneena itsemurha-alttiutena, masentuneisuutena sekä ongelmina kaveri- ja seurustelusuhdeissa. (Oranen 2012, 224.)

4 SISARUSTEN VÄLINEN VÄKIVALTA

4.1 Sisarusväkivalta perheväkivallan osana

Tutkimuksessamme käsittelemme sisarusväkivaltaa osana perheväkivaltaa. Perheväkivallalle on olemassa useita eri määritelmiä. Orasen (2012, 16) mukaan perheväkivallalla tarkoitetaan tilannetta, jossa perheen aikuisten välillä on väkivaltaa. Toisen, paljon kattavamman määritelmän mukaan perheväkivaltaa on kaikki perheen sisällä tapahtuva väkivalta, yhden perheenjäsenen toiseen kohdistama fyysinen, psyykinen tai seksuaalinen väkivalta tai sen uhka (Suomen poliisin verkkosivut 2015).

WHO:n raportissa (2005, 23) kerrotaan perheväkivallan eli perheen jäsenten välisen väkivallan olevan yleensä kodeissa tapahtuvaa väkivaltaa. Kotiin sijoittuvaa perhe- ja läheissuhdetta pidetään turvan, kiintymyksen, ehdottoman ja pitkäkestoisen välittämisen ympäristönä. Näin ollen kotona tapahtuva väkivalta murtaa kodin ja perhesuhteiden tärkeän merkityksen. Koti on myös vahvasti yksityisaluetta, jolloin perheen ongelmien esiintuomiseen on yleensä suuri kynnys, samoin kuin ulkopuolisilla on perheen asioihin puuttumiseen. Tämä vaikeuttaa usein väkivallan tunnistamista ja avun tarjoamista. (Paavilainen & Pösö 2003, 18.)

Pitkäsen (2014, 45–46) tutkimuksessa ilmeni, että vanhempien keskinäinen suhde vaikuttaa lasten käyttäytymiseen. Jos vanhemmilla on ongelmia keskinäisissä suhteissaan, perheen sisäinen hierarkkisuus voi horjua. Tämä hierarkian horjumisen voi aiheuttaa sen, että lapselle siirtyy aikuiselle kuuluvia vastuita, kuten määräilyä, rajojen asettamista ja kasvatuksellisia tehtäviä. Vanhempien epäjohtonmukainen ja epätasa-arvoinen sisarusten kohtelu saattaa aiheuttaa sisarussuhteeseen kilpailua ja kateutta. Pahimmillaan tästä voi seurata väkivaltaista käyttäytymistä sisarusten välillä. Aikuisten tulisi

asettaa rajat sallitulle ja sopimattomalle käytökselle. Vanhemmilla onkin keskeinen rooli muun muassa siinä, miten kilpailun ja konfliktien käsitteleminen sisarusten välille rakentuu. (Pitkänen 2014, 40, 45–47.)

Myös Kiselican ja Morrill-Richardsin (2007, 150–151) mukaan perheen sisäinen kaotisuus ja vanhempien stressi sekä kyvyttömyys ratkaista sisarusten välisiä ristiriitoja kehittäväällä tavalla voi kasvattaa riskiä sisarusväkivallalle. Vanhempien välinen väkivalta voi heijastua sisarusten keskinäiseen suhteeseen vallan käyttönä, väkivaltatekoina ja –puheina (Koivistoinen 2009, 84). Sisarusten välinen vihamielinen ja julma käytös tulee usein esille sellaisissa kodeissa, joissa käytetään ankaria rangaistuksia ja vanhemmat osoittavat vihamielistä käytöstä (Parker & Stimpson 2004, 90).

4.2 Sisarusväkivallan ilmeneminen

Sisarusten välisessä väkivallassa ilmenevät kaikki tavallisimmat väkivallan muodot. Pitkäsen (2014, 41–42) sisarusten välistä väkivaltaa käsittelevään tutkimukseen osallistuneiden sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten jäsenyyksien mukaan sisarusten väliseen väkivaltaan lukeutuvat fyysinen, psyykkinen, seksuaalinen, materiaallinen ja netissä tapahtuva väkivalta. Sisarussuhteessa fyysistä väkivaltaa on esimerkiksi raapiminen, potkiminen, pureminen ja nipistäminen. Seksuaalinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi kosketteluna ja pakottamisella seksuaalisiin tekoihin. Psyykkistä väkivaltaa ovat esimerkiksi puhumattomuus, arvosteleminen ja sisaruksen mustamaalaaminen vanhemmille tai kavereille. Materiaaliseen väkivaltaan lukeutuvat esimerkiksi toisen tavaroiden luvatta ottaminen tai rikkominen. Netissä tapahtuvalla väkivallalla tarkoitetaan esimerkiksi perättömien tietojen tai kuvien levittämistä, hyljeksimistä tai nolaamista.

Sisarusten välinen väkivalta on seurauksiltaan hyvin vakava väkivallan muoto, jossa sisarussuhteen läheinen luonne tekee väkivallasta erittäin vahingollista. Tiivis yhdessäolo ja suhteen pitkäkestoisuus mahdollistaa väkivallan kroonistumisen eli muuttumisen jatkuvaksi. Sisarusten välisen väkivallan kroonistuminen voi aiheuttaa lapsen traumatisoitumisen. (Finkelhor ym. 2006, 1404, 1417.) Sisarusten välisellä väkivallalla voikin olla koko eliniän kestäviä vaikutuksia (Pitkänen 2014, 43).

Pitkäsen (2014, 45, 48) mukaan sisarusten välisen väkivallan kohteeksi joutuneelle voi olla vaikeaa kertoa väkivallasta syyllisyydentunteiden ja häpeän vuoksi. Jos perheen

aikuiset eivät ole asettaneet väkivallalle rajoja tai eivät tunnista väkivaltaa, voi kohteeksi joutunut hyväksyä väkivallan ilmenemisen ja jopa uskoa omaan syyllisyyteensä. Väkivalta voi tulla normaaliksi osaksi arkea, jolloin väkivallan kohteeksi joutunut voi eristäytyä ja sulkeutua tai reagoida väkivaltaan huomionhakuksella aggressiivisuudella. Tätä havaintoa tukee myös Lepistön (2010, 73) tutkimus, jossa perheväkivaltaa kohdanneet nuoret kuvailivat tottuneensa väkivaltaan, ja sen muodostuneen osaksi arkea. Tämän kerrottiin voivan estää avun hakemista.

4.3 Sisarusväkivallan esiintyvyys

Sisarusten välisen väkivallan esiintyvyyttä tutkittaessa kohdataan erilaisia haasteita. Suomessa sisarusten välisen väkivallan yleisyyteen liittyvää tutkimustietoa on verrattain vähän ja sitä tarkastellaan usein perhesuhteissa tapahtuvan väkivallan osa-alueena. Ilmiötä tulisikin lähestyä omana väkivallan muotona, jotta sen seuraukset ja merkitykset eivät hukkuisi muuhun lasten ja nuorten kokemaan väkivaltaan. Sisarussuhteessa ilmevä väkivaltaa pidetään myös helposti normaalina sisaruuteen kuuluvana nahisteluna ja eripurana, jolloin ongelmaa ei tunnisteta, eikä sen vakavuudelle anneta painoarvoa. Sisarusten välisen väkivallan tunnistaminen vaikeutuu myös, jos sisarusten välinen väkivalta jää perheen yksityisyyden suojiin. (Pitkänen 2014, 36–37, 41.)

Suomalaisten tutkimusten valossa sisarusten välinen väkivalta näyttää varsin yleisenä ilmiönä. Vuoden 2013 lapsiuhritutkimukseen osallistui 11 364 kuudes ja yhdeksäsluokkalaista lasta ja nuorta, joita 128 ilmoitti kohdistaneensa väkivaltaa sisarukseensa. Kaikista lasten ja nuorten kotonaan näkemissä fyysisissä väkivaltateoissa väkivallan tekijänä oli 29 % sisaruksia, joista 9 % on ollut siskoja ja 20 % veljiä (Fagerlund ym. 2014, 29, 62, 67). Lepistön (2010, 61) teettämä kyselytutkimus tukee lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Tutkimuksen mukaan 25 % nuorista oli nähnyt sisarusten välistä väkivaltaa. Nuorten rikoskäyttäytymistä ja uhrikokemuksia selvittävään tutkimukseen vastanneista tytöistä 29 % ja pojista 20 % oli kokenut väkivaltaa sisaruksen taholta (Salmi 2012, 26–27).

Suomessa vuonna 2013 oli lapsiperheitä noin 576 000, ja keskimäärin näissä perheissä oli 1,84 lasta. Näistä lapsiperheistä 57 % oli sellaisia perheitä, joissa oli sisaruksia. (Tilastokeskus 2013.) Tilastoja ja edellä mainittujen Suomessa tehtyjen tutkimusten lukuja

(noin 25 %) tarkasteltaessa keskenään on Suomessa arviolta 81 000 perhettä, joissa sisarukset ovat nähneet tai kokeneet sisarusten välistä väkivaltaa.

Yhdysvaltalaiset tutkimukset antavat sisarusväkivallasta laajempaa kuvaa ja tukevat myös suomalaisista tutkimuksista ilmenneitä tuloksia. Hardy ym. (2010, 68–69) ovat tutkineet sisarusten välistä väkivaltaa kohdanneiden kokemuksia. Tutkimukseen osallistuneista (n=506) miehistä 77 % ja naisista 78 % kertovat lapsuutensa aikana olleensa sekä väkivallan uhreja että tekijöitä.

Toisesta, Yhdysvalloissa tehdystä tutkimuksesta, joka tehtiin yli 2000:lle 2–17 -vuotiaalle lapselle, kävi ilmi, että noin 35 % tutkimukseen osallistuneista oli kokenut sisarusten välistä väkivaltaa. Eniten väkivaltaa ilmeni 6–9 -vuotiaiden ikäryhmässä. Tuloksista ilmeni, ettei nuorempien sisarusten välistä väkivaltaa tule väheksyä, sillä iästä huolimatta väkivalta voi olla vaikutuksiltaan haitallista. Tutkimuksen mukaan sisarusten välinen väkivalta on yleisintä lasten kokemaa väkivaltaa. (Finkelhor ym. 2006, 1411, 1417.)

Kolmannen, toteutusmenetelmältään samankaltaisen tutkimuksen mukaan 38 % lapsista ja nuorista oli kokenut sisarusväkivaltaa edellisen vuoden aikana. Tähän tutkimukseen osallistui yhteensä 1705 lasta ja nuorta. Sisaruksista, jotka kohtasivat viimeisen vuoden aikana useammin kuin kerran sisarusväkivaltaa (n=641), oli veljeksiä 26 % ja siskoksia 12 %. Veljen siskoonsa kohdistamaa väkivaltaa ilmeni 21 % ja siskon veljeensä osoittamaa 17 %. (Tucker ym. 2013, 218.)

5 VÄKIVALTA KOKENEEN SELVIYTYMINEN

5.1 Selviytyminen prosessina

Selviytyminen tarkoittaa väkivallasta seuranneiden ja häiritsevien oireiden poistumista sekä turvallisuudentunteen ja oman arvontunnon palauttamista (Väänänen 2011, 109). Jokaisella on yksilölliset keinonsa käsitellä ja selviytyä erilaisista vastoinkäymisistä ja kokemuksista. Jo vuosikymmeniä tutkijoita on kiinnostanut se, miten ihminen selviytyy stressaavista ja kuormittavista tilanteista. Lepistön (2010, 35) mukaan selviytyminen on

dynaaminen ja muuttuva prosessi, jossa ihmiset käyttävät erilaisia selviytymiskeinoja selvitäkseen ongelmista.

Selviytyminen on prosessi, jossa keskeistä on se, miten ihminen toimii stressitilanteessa sekä arvioi itseensä ja tilanteeseen liittyviä tekijöitä. Yksilön tasolla tilanteen arviointiin vaikuttavat taipumukset, uskomukset, tavoitteet, itsetunto, ongelmanratkaisukyky, sosiaaliset taidot, sekä omien voimavarojen tunnistaminen. Tilanteen arviointiin vaikuttavia ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa käytettävissä olevat voimavarat sekä stressin aiheuttajan luonne. (Folkman & Lazarus 1991, 210–211.)

Selviytymisen prosessin voi jakaa karkeasti neljään eri vaiheeseen, jotka kuvaavat prosessin kulkua, mutta ne eivät välttämättä aina erotu selkeästi toisistaan. Nämä vaiheet jakautuvat sokki-, reaktio-, työstämis- ja käsittely-, sekä uudelleen orientoitumisvaiheeseen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 64–65, 70–71) Jokaiseen vaiheeseen liittyvät omat erityispiirteensä ja prosessin kesto sekä voimakkuus vaihtelevat yksilöllisesti (Saari ym. 2009, 20).

Sokkivaiheessa ihminen reagoi välittömästi järkyttävään tapahtumaan omin yksilöllisin tavoin. Sokin tehtävänä on suojata ihmisen mieltä sellaisilta kokemuksilta tai tiedoilta, joita mieli ei pysty käsittelemään kyseisellä hetkellä. (Saari ym. 2009, 21.) Ihminen ei siis ota tapahtunutta vastaan, vaan suojautuu, esimerkiksi itkemällä, pakenemalla, lamaantumalla tai toimimalla rauhallisesti käytännön asioista huolehtien. (Ruishalme & Saaristo 2007, 64–65, 71.) Sokkivaiheelle ominaista on myös esimerkiksi toimintakyvyn säilyttäminen, kivun tunteen häviäminen ja tunteiden puuttuminen. (Saari ym. 2009, 22–23).

Reaktiovaiheen aikana, kun välitön uhka on ohi, ihminen tiedostaa tapahtuneen ja yksilölliset, usein hyvin voimakkaat, tunnereaktiot nousevat esille. Tunnereaktiot voivat olla, esimerkiksi mielialan voimakkaita vaihteluita, levottomuutta, itsensä syyttelyä tapahtuneesta, vihaisuutta, masentuneisuutta ja muistivaikeuksia sekä keskittymisen vaikeuksia. Myös kehon reagointi tapahtuneeseen on tavanomaista. Se voi ilmetä esimerkiksi vapinana, väsymyksenä, unettomuutena tai ruokahaluttomuutena. (Ruishalme & Saaristo 2007, 64–65, 70.) Reaktiovaiheessa ihminen kohtaa aktiivisesti tapahtuneen aiheuttamia tuntemuksia ja ajatuksia (Saari ym. 2009, 34).

Työstämis- ja käsittelyvaiheessa ihminen ottaa etäisyyttä tapahtumaan ja alkaa käydä sitä läpi. Tämän vaiheen aikana ihminen työstää kokemiaan traumoja ja tunnereaktiot ovat yhä vahvasti läsnä. Tunnereaktiot voivat näkyä esimerkiksi sosiaalisista suhteista etäännyttämisenä, ärtyisyytenä tai tulevaisuuden uskon hiipumisena. Työstämis- ja käsittelyvaiheelle ominaista ovat myös ihmisen muisti- ja keskittymishäiriöt. Käsittelemisen keinoina voivat olla esimerkiksi puhuminen, musiikin kuuntelu tai kirjoittaminen. Tapahtuneen käsittely puhumalla voi auttaa sopeutumaan tapahtuneeseen ja siten edistää selviytymisprosessia. (Ruishalme & Saaristo 2007, 65, 70.)

Käsittelemisen kautta ihminen voi alkaa katsoa tulevaisuuteen ja rakentaa elämäänsä tapahtuneen pohjalta. Uudelleen orientoitumisvaiheessa ihminen pystyy ilmaisemaan, tunnistamaan ja käsittelemään tapahtuneen aiheuttamia tunteita. Tässä prosessin vaiheessa voivat olla mukana myös ihmisen läheiset tai ammattiauttajat. Ihmisen voimavarat alkavat palautua ja ihminen pystyy sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja tekemään ratkaisuja tulevaan liittyen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 65, 71).

5.2 Selviytymisen keinot

Kaikkiin selviytymiskeinoihin liittyy tiettyjä peruseriaatteita. Selviytymiskeinot eivät ole persoonallisuuden pysyviä piirteitä, vaan ne ovat muuntautuvia, kehittyviä ja opittavia keinoja. Selviytymiskeinot eivät ole automaattista toimintaa, vaan ne ovat tahtoon perustuvia pyrkimyksiä käsitellä ulkoisia ja sisäisiä stressitekijöitä. Niiden avulla pyritään käsittelemään stressiä eikä niinkään hallitsemaan sitä. (Feldt & Mäkikangas 2009, 95–96.)

Kun ihminen kohtaa stressaavia tilanteita, kuten väkivaltaa, hän pyrkii säilyttämään mielen tasapainon sosiaalisilla, fyysisillä sekä psyykkisillä itsesäätelyn keinoilla. Sosiaalisia itsesäätelyn keinoja ovat erilaiset sosiaaliset toiminnat, kuten ystävien tapaaminen. Fyysisiin itsesäätelyn keinoihin lukeutuvat toiminnat, kuten urheileminen ja syöminen. Psyykkisen itsesäätelyn keinoja kutsutaan selviytymis- eli coping-keinoiksi sekä puolustus- eli defenssimekanismeiksi. Selviytymis- ja puolustuskeinojen ero ei ole aina selkeä. Pääajatuksena on, että selviytymiskeinot ovat kokemuksista ja vuorovaikutus-tilanteista heijastuvia tietoisia keinoja. Puolustuskeinot puolestaan ovat jo varhaislapsuudesta alkaen kehittyviä tiedostamattomia mekanismeja (Vilkko-Riihelä 1999, 34–37.)

Folkman ja Lazarus (1991, 208–212) määrittelevät selviytymiskeinot kognitiivisiksi eli tiedollisiksi, jatkuvasti muuntautuviksi teoiksi, joilla ihminen pyrkii käsittelemään eli vähentämään, hallitsemaan tai sietämään erilaisia tapahtumien aiheuttamia tunteita. Selviytymiskeinot eivät ilmene pelkästään yhtenä keinona, vaan ne toimivat vuorovaikutuksessa ja täydentävät toisiaan. Selviytymiskeinoja luokitellaan eri tavoin riippuen usein tutkijan tarkoituksesta. Heiskanen (1995, 167) toteaa näitä keinoja olevan aktiivisia ja passiivisia, myönteisiä ja kielteisiä, selviytymiskeinoja ja torjuntakeinoja. Selviytymiskeinot voidaan jakaa myös tunne- ja ongelmakeskeisiin keinoihin (Folkman & Lazarus 1991, 210).

Folkmanin ja Lazaruksen (1980) mukaan tunnekeskeiset keinot tähtäävät tunteiden säätelyyn, eivätkä ne niinkään kohdistu suoraan tilanteeseen tai sen muuttamiseen. Kun ongelmalliseen tilanteeseen ei koeta voivan vaikuttaa, auttavat tunnekeskeiset keinot selviytymään tilanteen aiheuttamista negatiivisista tunteista. (Folkman & Lazarus 1991, 211) Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi tunteiden näyttäminen, näkökulmien löytäminen, itsesyytökset, tapahtuneen etäännyttäminen ja tuen etsiminen muilta (Feldt & Mäkkikangas 2009, 95). Edellisten lisäksi tunnekeskeisiin keinoihin liittyvät muun muassa tunteiden purkaukset, itsekontrolli, vältteleminen ja kieltäminen (Heiskanen 1995, 169–171). Tunnekeskeisistä selviytymiskeinoista on myös kyse silloin, kun selviytymisen keinot kohdistuvat oman tunnetilan ja mielialan käsittelyyn, esimerkiksi yrityksenä rauhoitella itseään, lietsomalla uhoa, säätelämällä puhetapaa tai muuten omaa käytöstä muuttamalla (Vilkko-Riihelä 1999, 36).

Ongelmakeskeisillä keinoilla pyritään konkreettisesti ja aktiivisesti ratkaisemaan ongelmaa aiheuttava tekijä, jos siihen arvioidaan olevan mahdollisuus vaikuttaa. Ongelmakeskeiset keinot voivat olla suoraan stressiä aiheuttavan tilanteen kohtaamista tekojen kautta esimerkiksi vastaan taistelemalla. Ne voivat olla myös suunnitelmallisia ja rationaalisia pyrkimyksiä muuttaa tilannetta. (Folkman & Lazarus 1991, 211, 219.) Kyse on siis toiminnallisista selviytymiskeinoista. Aktiivisia toimintapyrkimyksiä ongelman poistamiseksi voivat olla esimerkiksi erilaisten listojen kirjoittaminen ja ratkaisujen pohtiminen muiden kanssa (Vilkko-Riihelä 1999, 36). Erilaisten käytännön toimien tavoitteena voi olla muutosten saavuttaminen elämässä (Heiskanen 1995, 168).

Kaikki selviytymiskeinot eivät välttämättä johda positiiviseen lopputulokseen (Feldt & Mäkikangas 2009, 95–96.) Selviytymiskeinot, joilla voi olla vahingollisia seurauksia, ovat muun muassa tunteiden eristäminen, pakonomainen syöminen, päihteiden käyttö, eristäytyminen, pakonomainen keskittyminen työhön, itsemurhayritykset, syntipukin etsiminen, tiedon hankkiminen, unohtaminen, ruokahaluttomuus ja huolenpito muista ihmisistä (Munnukka-Dahlqvist 1997, 44). Lepistö (2010, 73) on tutkinut nuorten kokemaa perheväkivaltaa ja siihen liittyvää selviytymistä. Tutkimuksessa ilmeni niin sanottuja negatiivisia selviytymiskeinoja, kuten tunteiden tukahduttamista ja patoamista, ongelman salaamista, oman käyttäytymisen muovaamista väkivaltatilanteiden välttämiseksi, murehtimista ja itsesyytöksiä.

5.3 Selviytymistä edistävät tekijät

Järkyttävistä kokemuksista selviytymiseen vaikuttavat monet tekijät. Selviytymiskeinojen lisäksi selviytymisen prosessiin liittyy selviytymistä edistäviä tekijöitä. Näitä voivat olla esimerkiksi sosiaaliset suhteet, harrastukset sekä yksilön ominaisuudet ja asennoitumistavat (Furman 1997, 23–34).

Sosiaalisiin selviytymiskeinoihin liittyvät sosiaaliset suhteet esimerkiksi ystäviin, läheisiin, perheeseen, sukulaisiin tai työtovereihin. Läheisten ihmisten tuki ja rinnalla kulkeminen auttavat ongelmien työstämisessä. Kun vaikeuksien kanssa ei tarvitse olla yksin, empaattisuus sekä läheisten myönteiset mallit tarjoavat korvaamatonta tukea. Sosiaalisissa suhteissa puhumisen koetaan auttavan järkyttävistä kokemuksista selviytymisessä. Ääneen puhuminen voi auttaa jäsentämään ja hahmottamaan vaikean tilanteen oikeisiin mittasuhteisiin ja auttaa tapahtuneen tiedostamisessa. (Heiskanen 1995, 188, 190–191.) Lepistön (2010, 72–73) tutkimukseen osallistuneet nuoret kuvasivat sosiaalisten suhteiden edesauttavan selviytymistä. Tällaisia suhteita olivat suhteet esimerkiksi vanhempiin, isovanhempiin, sukulaisiin, naapureihin ja ystäviin. Useimmiten tärkein tuen lähde oli perheen sisältä, mutta jos perheen sisältä tukea ei ollut saatavilla, esimerkiksi sukulaisilta saadun tuen merkitys korostui.

Jos järkyttävästä tapahtumasta puhuminen ei ole mahdollista, ihminen voi kanavoida tunteitaan esimerkiksi harrastuksiin (Heiskanen 1995, 189). Furmanin (1997, 26, 29–32) tutkimuksessa selviytymistä edistäviksi harrastuksiksi mainittiin esimerkiksi luonnossa liikkuminen, kirjoittaminen, lukeminen, urheileminen, piirtäminen, maalaaminen

ja musiikki. Myös Lepistön (2010, 73) tutkimuksen tulokset puoltavat harrastusten positiivista merkitystä. Harrastukset koettiin selviytymistä auttaviksi tekijöiksi, sillä ne suuntasivat ajatukset pois järkyttävistä kokemuksista. Harrastukset auttavat myös selviytymisen prosessissa, koska ne rentouttavat ja laukaisevat stressiä (Heiskanen 1995, 196).

Järkyttävien kokemusten käsittelemiseen vaikuttavat omalta osaltaan myös yksilön ominaisuudet. Suuressa roolissa yksilön ominaisuuksista ovat itsearvostus ja – luottamus. Nämä ominaisuudet edesauttavat yksilön kokemusta siitä, että vaikeastakin tilanteesta on mahdollisuus selviytyä sinnikkyuden avulla. (Saari ym. 2009, 52.) Sekä Furmanin (1997, 27, 33) että Lepistön (2010, 72) tutkimuksissa esille tulleita selviytymistä edistäviä yksilön ominaisuuksia olivat esimerkiksi hyvä mielikuvitus ja erilaiset luonteenpiirteet, kuten päämäärätietoisuus, periksi antamattomuus, huumorintaju ja voimakahtoisuus. Myös yksilön asennoitumistavat, kuten myönteisyys, vaikuttavat selviytymiseen. Myönteisyyden avulla yksilö myöntää helpommin ongelmia sekä käsittelee ja ratkaisee niitä. (Heiskanen 1995, 192.)

5.4 Selviytymistä edistävä ammatillinen tuki

Väkivallan seurausten hoitamisesta ja ennaltaehkäisevästä työstä vastuu on kunnilla, kuntayhtymillä ja sairaanhoitopiireillä (Lehtonen & Perttu 1999, 117). Julkisella puolella väkivallan kokija voi saada apua ja tukea muun muassa terveyskeskuksesta, neuvolasta, työterveyshuollosta, mielenterveystoimistosta, A-klinikalta sekä sosiaalitoimistosta. Akuuteissa tilanteissa apua saa yleiseen hätänumeroon soittamalla. (Väestöliitto 2015.) Lepistön (2010, 72) tutkimukseen osallistuneet nuoret kertoivat saaneensa apua ammattitahoilta, kuten kouluterveydenhoitajalta, terapeutilta, opettajilta, vertaisryhmistä ja turvataloista.

Myös järjestöt tarjoavat väkivaltaa kokeneille apua. Tuen tarjoajia ovat muun muassa Ensi- ja turvakotien liitto, Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys VIOLA ry, Raiskaus-kriisikeskus Tukinainen, Nettiturvakoti, Naisten Linja sekä Rikosuhripäivystys. (Väestöliitto 2015.) Ensi- ja turvakodit auttavat lähisuhdeväkivallan osapuolia. Turvakoti on tarkoitettu turvapaikaksi niille, jotka eivät voi jäädä kotiin väkivallan uhan vuoksi. Turvakotiin voi päästä kunnan sosiaalitoimen tai sosiaalipäivystyksen kautta. (Rauta 2014, 134.)

Etelä-Savon alueella toimiva VIOLA -väkivallasta vapaaksi ry on perhe- ja lähisuhdeväkivallan avopalveluyksikkö. Yksikön väkivaltatyö koostuu yksilö-, pari-, perhe- ja vertaisryhmätyöskentelystä. (VIOLA ry 2015.) Tukinainen on valtakunnallinen osaamiskeskus, joka tarjoaa muun muassa ammattiapua seksuaalisen väkivallan tai hyväksikäytön kohteeksi joutuneille sekä heidän läheisilleen (Tukinainen 2015).

Nettiturvakoti ja Naisten Linja ovat esimerkkejä monista Internetin tarjoamista verkkopalveluista, josta voi saada luotettavaa apua ja tietoa väkivallasta (Nettiturvakoti 2015; Naisten Linja 2015). Rikosuhripäivystys eli RIKU auttaa rikoksen uhriksi tai sen yrityksen kohteeksi joutuneita henkilöitä puhelimitse ja verkossa (Rikosuhripäivystys 2015).

Luonteeltaan ammattiapu on useimmiten keskusteluapua. Ammattiapu voi olla esimerkiksi yksilötyöskentelyä tai vertaistukea. Jotta ammatillisen avun antaminen mahdollistuu, täytyy väkivaltaa kokeneen olla itse motivoitunut ja valmis jakamaan kokemuksensa toiselle (Ruishalme & Saaristo 2007, 104).

Ammatillisen vertaistuen on havaittu olevan hyväksi koettu auttamisen muoto vaikeassa elämäntilanteessa oleville (Ruishalme & Saaristo 2007, 106). Vertaistuen auttava vaikutus perustuu siihen, että jokaisella osallistujalla on omat yksilölliset kokemuksensa, mutta kaikkien osallistujien kokemukset muistuttavat toisiaan. Vertaistuen tarkoituksena on antaa ihmisille mahdollisuus olla oma itsensä sallivassa ympäristössä ja jakaa omia kokemuksiaan yhteisestä aiheesta sekä mahdollistaa kannustuksen, tuen ja motivoinnin antamisen ja saamisen. Vertaistuen olisi tärkeää olla ammattilaisten tai asiiantuntijoiden valvomaa ja ohjaamaa. (Saari ym. 2009, 46–47.)

6 TUTKIMUSPROSESSIN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuskysymykset

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan ilmiöitä, jotka liittyvät sisaruuteen, väkivaltaan, selviytymiseen sekä ammatilliseen tukeen. Nämä kolme ilmiötä jaettiin tutkimuksessa neljään eri kokonaisuuteen. Vastauksia etsitään seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten sisarusväkivalta on ilmennyt sisarussuhteessa?
2. Millaiset tekijät ovat edistäneet selviytymistä?
3. Millaista ammatillista tukea sisarusväkivaltaa kokenut on saanut?
4. Miten väkivaltatyötä voisi kehittää?

6.2 Teemahaastattelu menetelmänä

Toteutimme tutkimuksemme laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus keskittyy usein harkinnanvaraiseen otantaan ja pyrkii ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman perusteellisesti, jolloin tutkittavan oma näkökulma korostuu (Eskola & Suoranta 1998, 15–19). Perinteisesti ajatellaan, että laadullisessa tutkimuksessa tutkija ja tutkittava kohde ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Hirsjärvi & Hurme 2004, 23). Päädyimme toteuttamaan laadullisen tutkimuksen, sillä halusimme antaa äänen sisarusväkivaltaa kohdanneiden kokemuksille ja saada ymmärrystä heidän kokemuksistaan.

Laadullinen tutkimus on prosessi, jossa tutkijan näkökulmat ja käsitykset ilmiöstä kehittyvät tutkimusprosessin edetessä. Laadullisen tutkimuksen voidaan ajatella olevan eräänlainen tutkijan oppimisprosessi. Hyvin usein tutkimusongelmia ja aineistonkeruumenetelmiä koskevat rajaukset muotoutuvat vähitellen tutkimuksen edetessä. (Kiviniemi 2007, 70.) Tutkijan ei ole tarkoitus määrätä tutkittavalle ilmiölle ja tutkimustuloksille pysyviä hypoteeseja eli ennakko-oletuksia. Aineistojen avulla ei myöskään ole tarkoitus vahvistaa vain tutkimuksen hypoteeseja, vaan löytää uusia näkökulmia ja kehittää ilmiön aiempaa ymmärtämistä. (Eskola & Suoranta 1998, 19–20.)

Saadakseen käsityksen tutkittavasta ilmiöstä tutkija tyypillisesti käyttää aineistonkeruumenetelmänä laadullisessa tutkimuksessa haastattelua (Kananen 2014, 70, 72). Haastatteluille ensiarvoisen tärkeässä asemassa on haastattelijan käyttämä aika suunnitteluun, jonka avulla hän tutustuu tutkittavaan ilmiöön. Haastattelun aloittaminen ja eteneminen ovat haastattelijan vastuulla. Menetelmän etuna on haastattelijan mahdollisuus suunnata tiedonhankintaa haastattelutilanteessa, esimerkiksi lisäkysymyksiä esittämällä. Tämän lisäksi ei-kielellisten viestien havainnointi auttaa ymmärtämään haasta-

teltavan vastauksia. Tutkimushaastattelussa yleinen tapa lähestyä haastateltavan kokemuksia ja uskomuksia on kysyä niistä suoraan. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 34–35, 41–43.)

Tutkimushaastattelut voidaan jakaa eri ryhmiin sen perusteella, kuinka pysyvästi kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelija jäsentää haastattelutilannetta. Näiden tekijöiden perusteella haastattelut jakautuvat strukturoituihin, strukturoimattomiin ja puolistrukturoituihin haastatteluihin. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Strukturoidussa haastattelussa on ennalta suunniteltu tarkka rakenne, jossa kysymykset ja vastausvaihtoehdot ovat valmiiksi määriteltäviä, kuten esimerkiksi lomakekyselyssä. Strukturoimaton haastattelu muistuttaa vapaata keskustelua, jossa aihealue on ennalta määriteltä, mutta haastattelun osapuolet voivat suunnata keskustelua haluamallaan tavalla, kuten esimerkiksi syvähaastattelussa. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11–12; Kananen 2014, 73; Eskola & Suoranta 1998, 87.)

Eri haastattelumenetelmistä tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu haastattelu, eli teemahaastattelu. Teemahaastattelussa tutkija on määritellyt haastattelussa käytetyt aihepiirit etukäteen. Haastattelijalla on teemahaastattelu-runko käsiteltävistä asioista. Kysymyksille ei ole määriteltä tarkkaa laajuutta eikä järjestystä, vaan ne voivat vaihdella haastattelutilanteesta riippuen. Haastattelijan tehtävänä on varmistaa, että tutkimukseen liittyvät aihepiirit tulee käsiteltä kaikkien haastateltavien kanssa. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Valitsimme tutkimusmenetelmäksemme teemahaastattelun, koska halusimme keskustelun pysyvän valitsemissamme aihepiireissä sekä antaa tilaa haastateltavan omille näkemyksille. Teemahaastattelun etuna on se, että haastateltava voi itse päättää, kuinka syvällisesti hän haluaa aiheesta kertoa. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 48).

Teemahaastattelun tarkoituksena on tuoda tutkittavien ääni kuuluviin ja antaa painoarvoa yksilön kokemuksille, tulkinnoille, ajatuksille ja uskomuksille. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 48). Tutkimuksessa tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutuksessa on kyse omien tai toisten kokemusten ymmärtämisestä. Kun tutkitaan sitä maailmaa, jossa ihminen elää, tutkijalla ei ole mahdollisuutta olla täysin ulkoinen ja riippumaton tarkastelija. (Varto 1992, 26–27.) Tutkijan tulisikin pyrkiä olemaan mahdollisimman objektiivinen tutkittavaan nähden, eli omien arvojen, asenteiden ja uskomusten ei pitäisi antaa vaikuttaa tutkimukseen. (Eskola & Suoranta 1998, 17).

Kun halutaan selvittää syvällisemmin yksilön subjektiivisia kokemuksia ilmiöstä, haastattelu soveltuu menetelmänä arkojen tai vaikeiden aiheiden tutkimiseen (Hirsjärvi & Hurme 2004, 35). Haastatteluiden mahdollisen arkaluonteisuuden vuoksi oli tärkeää, että tutkijoina onnistuisimme luomaan tilanteeseen luottamuksellisen ilmapiirin. Ruusuvooren ja Tiihulan (2005, 41) mukaan luottamuksella viitataan siihen, että haastateltava tietää tutkimuksen tarkoituksen ja ymmärtää anonymiteettinsä sekä antamiensa tietojen pysyvän luottamuksellisina. Haastattelutilanteessa luottamuksen tunnetta herättää myös tutkijan osoittama kiinnostus haastateltavan kokemuksia kohtaan.

6.3 Aineistonkeruuprosessin eteneminen

Aloittaessamme opinnäytetyöprosessia tiesimme haluavamme tutkia väkivallan ilmenemistä. Otimme yhteyttä Mikkeliläiseen väkivaltatyötä tekevään järjestöön VIOLA ry:hyn marraskuussa 2014. Sovimme tapaamisesta, jossa yhdessä työntekijän kanssa hahmottelimme tutkimuksemme kohteen ja aihepiirin rajauksen.

Pidimme tiiviisti yhteyttä yhteyshenkilöömme, jonka avulla saimme haastateltavia tutkimukseemme. Tavoitteenamme oli saada haastateltaviksi 4-7 henkilöä. Yhteyshenkilömme tiedusteli yksikön asiakaskunnasta halukkuutta osallistua tutkimukseen ja otti meihin yhteyttä, kun tiedossa oli muutama haastateltava. Saimme haastateltavaksemme yhteensä neljä aikuista naista, joilla on kokemuksia sisarusten välisestä väkivallasta.

Kiinnostuksensa ilmaisemalle haastateltaville toimitimme motiivointikirjeet (LIITE 2.) yhteyshenkilömme avustuksella. Motiivointikirjeessä esittelimme itsemme sekä tarkemmin tutkimuksen aiheen ja toteutustavan. Pian tämän jälkeen sovimme halukkaiden kanssa haastatteluajankohdat puhelimitse. Koimme erittäin tärkeäksi sen, että jokaisella haastateltavalla oli halukkuus osallistua tutkimukseemme.

Haastattelurungon (LIITE 1.) teemojen valintaan vaikuttivat aikaisemmat tutkimukset (ks. Pitkänen 2014; Folkman & Lazarus 1991; Lepistö 2010) työelämän toiveet sekä omat mielenkiinnon kohteemme. Pääteemoiksi muodostuivat sisarusväkivallan ilmeneminen ja sen muodot, selviytymisen osatekijät sekä ammatillisen tuen saaminen ja sen kehittäminen. Teemoja määrittellessämme palasimme useaan otteeseen tutkimuskysymyksiimme, jotta pysyisimme tutkimuksemme tavoitteessa. Eskolan ja Vastamäen

(2001, 34) mukaan nimenomaan haastattelun teemojen avulla tutkija löytää vastauksia tutkimuskysymyksiinsä. Haastattelurungon pääteemojen alle olimme vielä laatineet pääteemoja tarkentavia kysymyksiä, kuten esimerkiksi kuka, missä, milloin ja millaista. Tarkentavien kysymysten tarkoituksena oli varmistaa, että saamme teemoista kattavaa tietoa ja paremman kokonaiskuvan.

Ennen varsinaisia haastatteluita, teemahaastattelurungon muotouduttua, harjoittelimme haastattelua yhdelle vapaaehtoiselle. Koimme tärkeäksi testata haastattelurunkomme toimivuutta ja löytää siinä olevat mahdolliset puutteet. Esihaastattelun pohjalta teimme tarvittavat muutokset haastattelurunkoomme, esimerkiksi tarkentavien kysymysten muodostamisen. Haastattelun harjoittelu antoi meille myös tärkeää näkökulmaa siihen, kuinka haastattelut käytännössä toteutamme ja mitkä meidän roolimme haastattelijoina tulevat olemaan.

Toteutimme aineiston keruun yksilöhaastatteluilla VIOLA ry:n toimitiloissa kevään ja kesän 2015 aikana. Tilat olivat otolliset, sillä ne olivat haastateltavillemme jo ennestään tuttuja. Tämä loi haastattelutilanteeseen turvallisuuden tunnetta. Hyvä haastattelu- paikka onkin rauhallinen, turvallinen ja eikä sillä ole turhia häiriötekijöitä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2004, 74, 127). Ennen varsinaista haastattelun aloittamista halusimme rentouttaa tunnelmaa, joten tarjosimme kahvia ja teetä, sekä pientä syötävää. Kahvihetken ohessa kävimme vapaamuotoista keskustelua ja samalla kerroimme haastattelun kulusta lyhyesti.

Jotta haastattelutilanne ei loisi jännittyneisyyttä tai ahdistusta, teimme haastateltaville selväksi, että epämiellyttävien tai ahdistavien kysymysten kohdalla heillä on oikeus olla vastaamatta kysymykseen ja siirtyä seuraavaan aiheeseen. Aiheen mahdollisen arkaluontoisuuden vuoksi aiheen käsitteleminen voi olla henkisesti kuluttavaa. Siksi kerroimme myös mahdollisuudesta pitää tarvittaessa taukoja haastattelun aikana. Samassa yhteydessä kerroimme haastateltavan anonymiteetistä ja pyysimme suostumuksen opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun kirjallisesti (LIITE 3.)

Toteutimme haastattelut niin, että olimme kumpikin läsnä haastattelutilanteessa. Koimme tämän tärkeäksi, sillä halusimme tutkijoina saada selkeän ja yhtenäisen kuvan jokaisesta haastattelutilanteesta. Tämän koimme vaikuttavan tulosten analysointiin. En-

nen haastattelutilanteita olimme sopineet vuorot, jolloin toinen toimisi vastuuhaastattelijana ja toinen tarkentavien kysymysten tekijänä. Haastattelun alussa kerroimme tästä järjestelystä haastateltavalle. Järjestelyn tarkoituksena oli myös mahdollistaa tilanne, jossa haastateltava pääsisi luomaan syvemmän kontaktin vastuuhaastattelijaan. Haastattelujen kestot vaihtelivat puolesta toista tunnista kolmeen tuntiin.

6.4 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysille on tyypillistä analyysin alkaminen jo haastattelutilanteessa. Aineiston analyysissä on tärkeää tutustua aineistoon useaan otteeseen. Mitä enemmän aineistoon perehtyy, sitä paremmin sitä voi analysoida. Aineistoon tutustussa tutkijalle herää usein ajatuksia ja mielenkiintoisia kysymyksiä liittyen tutkimuskysymyksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 136, 143.) Aineiston keruun ja aineiston analyysin kautta teoreettinen viitekehys voi muovautua ja tarkentua, jolloin teoria ja aineisto ovat vuorovaikutuksessa (Kiviniemi 2007, 74–75).

Aineiston tarkempaa analysointia varten haastattelut nauhoitettiin ja nauhoitukset litteroitiin eli kirjoitettiin tekstimuotoon. Nauhoitetut haastattelut litteroimme tekstiksi sanasta sanaan, mutta kuitenkin niin, että tutkimuskysymyksien kannalta merkityksellisen tieto, kuten esimerkiksi nykyisten sairauksien tarkka kuvailu, jätettiin pois. Koimme, että koska tutkijoita on kaksi, tällöin myös tekstin tulkitsijoita on kaksi. Jos karsimme litterointivaiheessa tekstiä paljon, riskinä on, että toisen ”turhaksi” tulkitsema tieto olisi ollut toisen mielestä merkityksellistä tietoa. Litteroinnin aikana poistimme aineistosta paikkakunnat, nimet ja muut tarkat tunnistetiedot anonymiteetin saavuttamiseksi. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 58 sivua.

Litteroinnin jälkeen aineistosta pitää poimia tutkimuskysymysten näkökulmasta olennaiset tiedot, johon teemoittelu on toimiva työväline. Teemoittelu tarkoittaa, että kerätyistä aineistosta nostetaan tutkittavan ilmiön kannalta olennaiset teemat, eli aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan (Eskola & Vastamäki 2001, 41). Teemoittelussa pyrkimyksenä on tarkastella niitä piirteitä, jotka ovat usealle haastateltavalle yhteisiä. Aineistosta tulisi nousta esille alkuperäiset tutkimusongelmiin liittyvät teemat, mutta usein teemoittelun edetessä löytyy uusia aiheeseen liittyviä teemoja. Onkin tärkeää huomioida, että tutkija nostaa teemat omien tulkintojensa pohjalta. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 173.)

Aloitimme analysoinnin lukemalla litteroitua aineistoa useaan otteeseen tehden samalla merkintöjä ja havaintoja tekstiin. Litteroituun aineistoon perehtyessämme määrittelimme käyttämillemme haastattelun pääteemoille (väkivallan ilmeneminen, väkivallasta selviytyminen sekä ammatillinen tuki ja sen kehittäminen) värikoodit ja väritimme kuhunkin teemaan liittyvät lauseet omalla värillään, esimerkiksi väkivallan ilmenemiseen liittyvät tiedot merkitsimme sinisellä. Tämän jälkeen poimimme värikoodatut kohdat tekstistä ja muodostimme niistä kolme kokonaisuutta perinteisesti leikaten ja liimaten.

Kokonaisuudet muodostimme niin, että jokaisella haastateltavalla oli oma palstansa, joka sisälsi kuhunkin teemaan liittyviä sitaattikokonaisuuksia. Tämä mahdollisti sen, että pystyimme ensin analysoimaan haastateltavien kokemuksia erikseen ja seuraavaksi yhdistämään samankaltaisuudet ja huomaamaan mahdolliset eriäväisyydet. Näistä yhteneväisyyksistä hahmottelimme yhteisen pohdinnan kautta kokonaisuuksia, jotka muodostavat tulososion.

Analyysin onnistumisen kannalta tärkeää on teorian ja aineiston vuoropuhelu (Eskola & Suoranta 1998, 176). Aineiston analyysivaiheessa keskustelimme paljon tehdyistä havainnoista ja tulkinnoista. Tämä mahdollisti sen, että tuloksia muodostaessamme pystyimme tarkastelemaan kriittisesti ja useista näkökulmista tekemiämme tulkintoja ja tuloksia. Huomasimme teemoittelun aikana, että aineistosta löytyi uusia ilmiöön liittyviä teemoja, jotka meidän tulisi ottaa huomioon tuloksia tarkastellessa. Analysoinnin tuoman ilmiön ymmärtämisen kautta tarkensimme, laajensimme ja osittain rajasimme tutkimuksemme teoreettista viitekehystä.

Lopullinen tulososion rakenne muodostui haastateltavien kokemusten yhteneväisyyksien ympärille. Haastattelurungossa ei ollut suoria kysymyksiä liittyen esimerkiksi sisärsä väkivallan vakavuuteen, vaan haastateltavat itse tuottivat sellaisia vastauksia, joiden analysoinnin ja yhteneväisyyksien löytymisen kautta luvun 7.1 rakenne muodostui. Luku 7.2 nojaa Folkmanin ja Lazaruksen (1991) selviytymisen keinojen teoriaan sekä Furmanin (1997) ja Heiskasen (1995) käsityksiin selviytymistä edistävästä tekijöistä. Luvun 7.3 rakenne on puolestaan yhdistelmä ammatillisen tuen saamisesta ja väkivallatöiden kehittämisestä.

Tulososiota varten nimesimme haastateltavamme uudelleen. Päädyimme puhumaan informanteista nimillä, sillä halusimme säilyttää tuloksissa tietynlaisen todentuntuisuuden ja lähestyttävyyden sekä säilyttää haastateltaviemme anonymiteetin. Emme halunneet tietoisesti luoda nimen kautta mielikuvia haastateltavista, joten emme itse keksineet käytettäviä nimiä. Päädyimme valitsemaan nimet haastattelupäivän perusteella kunkin nimipäivän mukaan. Nimiksi valikoituivat Helmi, Emilia, Lilli ja Moona.

6.5 Haastateltavien kuvaus

Tutkittavaan kohdejoukkoon kuului VIOLA ry:n toiminnassa mukana olleita henkilöitä. Kohderyhmäksi valikoituneet neljä (n=4) aikuista naista määrittelevät kokeneensa tai kokevansa edelleen sisarusväkivaltaa, joten kyseessä oli tutkittavien subjektiivinen kokemus. Yhteisenä tekijänä kaikilla tutkittavilla oli, että väkivalta on alkanut jo lapsuudessa ja sijoittunut kotiympäristöön.

Helmi kertoi olevansa neljästä sisaruksesta, kahdesta siskosta ja yhdestä veljestä, vanhin. Häneen kohdistuneen väkivallan tekijöinä olivat siskot. Väkivalta ilmeni jo lapsuudessa ja on jatkunut aikuisuuteen saakka. Hän joutui lapsuudessa myös todistamaan ja puuttumaan nuorempien sisarusten väliseen väkivaltaan.

Emiliaan kohdistuneen väkivallan tekijänä oli hänen isosiskonsa. Väkivalta ilmeni jo lapsuudessa ja sillä on ollut vaikutusta siskosten väleihin aikuisuudessa. Hän kuvaili siskosten välejä hyvin kilpailuhenkiseksi ja kateudella värittyneeksi.

Lilliin, joka on keskimäinen kolmesta sisaruksesta, kohdistui väkivaltaa isoveljensä taholta. Hänen kohdallaan väkivalta alkoi lapsuudessa ja sillä on ollut seurauksia sisarusten väliseen suhteeseen aikuisuuteen saakka. Veljen osoittama väkivalta kohdistui myös nuorimpaan siskoon.

Moona kertoi olevansa nuorin kolmesta sisaruksesta. Väkivallan tekijänä oli isovelji. Moonan mukaan väkivallalle oli altistunut myös perheen keskimäinen veli. Väkivalta oli ilmennyt jo lapsuudessa ja jatkunut aikuisuuteen.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Väkivallan ilmeneminen sisarusuhteessa

Tässä luvussa käsitellään ensimmäistä tutkimuskysymystä, miten sisarusväkivalta on ilmennyt sisarusuhteessa. Haastateltavien Helmin, Emilian, Lillin ja Moonan kokemuksista havaittiin, että heidän kokemuksiansa samankaltaisuudet liittyivät kotiin väkivallan ilmenemisympäristönä, sisarusten välisen väkivallan vakavuuteen, vanhempien ja sisarusten väliseen vuorovaikutukseen, leikkiin sisältyvään väkivaltaan sekä väkivallan pitkittymiseen.

7.1.1 Sisarusväkivalta kotona

Kotia pidetään turvallisena ja välittävänä ympäristönä (Paavilainen & Pösö 2003, 18). Kääriäisen (2008, 49) mukaan koti ja koulu ovat lasten ja nuorten kokeman väkivallan selvästi yleisimpiä tapahtumapaikkoja. Helmin, Emilian, Lillin ja Moonan kokema sisarusväkivalta sijoittui kotiin. Kaikki haastateltavat kertoivat, että väkivallan ilmeneminen tapahtui juuri kotona, eikä se näkynyt esimerkiksi kouluympäristössä. Haastateltavat kuvailivat kotia paikaksi, jossa joutuu pelkäämään ja olemaan varuillaan Moonalla väkivalta ulottui myös isovanhempien kotiin.

”Ei mulla ollu siellä kotona rauhaa oikeen missään.” Moona

Koti on vahvasti yksityisaluetta, jolloin ulkopuolisten on vaikeaa puuttua perheen sisällä oleviin ongelmiin. Perheen yksityisyys vaikeuttaa väkivallan tunnistamista ja siihen puuttumista. (Paavilainen & Pösö 2003, 18.) Ulkopuolisten lisäksi myös vanhemmilla on haasteita tunnistaa sisarusten välillä ilmenevää väkivaltaa, koska sitä voidaan pitää normaalina sisarusuuteen kuuluvana käyttäytymisenä (Pitkänen 2014, 36–37). Kaikki haastateltavista kertoivat, ettei sisarusten välistä väkivaltaa välttämättä tunnistettu eikä väkivaltaan osattu puuttua.

”Että ne tädit komenti tätä siskookin, et jos ne näki. – – Et mä muistan, että äiti saatto joskus vetää herneet nenäänki siitä, että jos joku puuttu. Et sit ne ei halunnukaan kukaan kommentoidakaan mitään. Että ehkä se oli se semmonen salaamisen kulttuuri.” Helmi

”Mä uskon, että sitä ei oo tunnustettu, eikä tunnustettu. – Et heillä (vanhemmilla) ei oo ollu mitään edellytyksiä tunnistaa. Se ei oo ollu mitää ehkä heidän mielestään, kun siinä ei oo tippunu jäseniä eikä ammuttu ketään.” Helmi

Laitisen (2004, 135) tutkimuksessa väkivalta, joka sijoittuu kotiin, tapahtuu usein katseilta piilossa, esimerkiksi ulkorakennuksissa tai vanhempien ollessa poissa paikalta. Myös tässä tutkimuksessa ilmeni, että sisarusten välinen väkivalta tapahtui usein silloin, kun sisarukset olivat keskenään. Erityisesti Moonan kokemuksista ilmeni, että väkivalta sijoittui usein paikkoihin, jotka olivat katseilta piilossa, kuten liiteriin, vintille ja uimarannalle. Emilian, Lillin ja Moonan kertomuksista selvisi, että perheen isän ollessa poissa kotoa, väkivalta oli toistuvampaa.

”Tietysti jos isä oli paikalla, nii sitten me ei tehty yhtää mitään, et oltii omissa huoneissa aina se koko aika. Ja sitte ku se ei ollu kotona niin sit se erittäin herkästi meni siihen, että tapeltiin tosi rajusti.” Emilia

Jos väkivaltaan ei puututa, voi väkivallasta tulla osa normaalia arkielämää (ks. Pitkänen 2014, 45; Lepistö 2010, 73). Emilian, Lillin ja Moonan kertomuksista käy ilmi, että sisarusten osoittama väkivallan uhka on ollut kotona arjessa jatkuvasti läsnä. Sisarusten väkivaltaisen käyttäytymisen vuoksi heidän kodeissaan onkin ollut jatkuvasti piilevää väkivaltaa, eli tietoinen uhka siitä, että väkivalta voi puhjeta milloin vain (ks. Lehtonen & Perttu 1999, 44).

”Jos arkipäiviä olis semmonen viis, et ku isä ei oo paikalla, niin niistä neljä meni ihan puhtaasi tappelemalla.” Lilli

”Ku sitä niinku pitää niin normaalina itelleen, ku ei oo eläny koskaan missään muussa.” Emilia

Toistuvalla ja pitkittyneellä väkivallalla altistumista voidaan pitää vakavampana kuin satunnaisella väkivallalla altistumista (Kääriäinen 2008, 45). Haastateltavien kokema sisarusväkivalta oli kaikilla pitkäaikaista. Väkivalta oli alkanut kaikilla jo varhaisessa

lapsuudessa, ja Helmin ja Moonan kohdalla se jatkui myös pitkälle aikuisuuteen. Väkivallan pitkäaikaisuus vaikutti siihen, että haastateltavien kohtaaman väkivallan ilmene-
mismuoto muuttui, esimerkiksi iän karttumisen tai kotoa muuttamisen vuoksi. Emilian, Lillin ja Moonan tapauksissa väkivallan pääpaino siirtyi fyysisestä psyykkiseen väki-
valtaan. Aikuisiällä Helmin ja Moonan kokema sisarusväkivalta oli muodoltaan piile-
vää ja psyykkistä, esimerkiksi puhelinhäirintää ja selän takana puhumista.

*”No ehkä se semmonen fyysinen puoli siitä jäi – – joskus ala-asteen lop-
pupuolella. Semmonen henkinen puoli ja ehkä sitten se semmonen luotta-
mus, mikä ei oo syntyny mejän välille, niin se on tietysti jääny uupu-
maan.” Emilia*

*” – – meille saatto ihan niinku yhtäkkiä tulla joku siskoista tai veli ja sitten
meillä pysähty se oman kodin arki siihen, koska mun piti taas auttaa ja
mun piti huolehtia.” Helmi*

Helmin ja Moonan kohdalla sisarusten välinen väkivalta jatkui siihen pisteeseen, että heidän oli aikuisiällä katkaistava yhteydenpito kokonaan. Vaikka väkivalta ei kaikilla haastateltavilla suoranaisesti jatkunut aikuisuudessa, aikaisemmat lapsuuden kokemukset silti heijastuivat sisarussuhteeseen ja sen laatuun. Sisarusten väliset selvittämättä ja käsittelemättä jääneet väkivallanteot ja niiden aiheuttamat tunteet voivat säilyä koko eliniän (Kaulio & Svennevig 2006, 148; Parker & Stimpson 2004, 8).

7.1.2 Sisarusväkivallan vakavuus

Tämän tutkimuksen havainnot tukevat Finkelhorin ym. (2006, 1404, 1417) tutkimusta, jonka mukaan sisarusten välinen väkivalta on vakava väkivallan muoto. Pelkästään esimerkiksi fyysinen väkivalta ei ole vakavaa, sillä kaikilla väkivallan muodoilla voi olla hyvin haitallisia vaikutuksia, etenkin lapsille ja nuorille (Ellonen & Sariola 2008, 80). Tässä tutkimuksessa ilmeni, että haastateltavat olivat kokeneet tyypillisimpiä väkivallan muotoja: fyysistä, psyykkistä, seksuaalista ja sosioekonomista väkivaltaa sisarussuhteessa.

Haastateltavista Emilia, Lilli ja Moona ovat kokeneet fyysistä väkivaltaa. Helmi ja Lilli olivat joutuneet todistamaan myös perheen muiden sisarusten välistä väkivaltaa. Heidän

nuoremmat sisaruksensa käyttivät fyysistä väkivaltaa toisiaan kohtaan. Aineiston perusteella fyysisen väkivallan kokemukset voidaan jakaa kolmeen ryhmään, niin sanottuun nahisteluun, tappelemiseen ja henkeä uhkaavaan väkivaltaan. Nahisteluun lukeutuvat esimerkiksi nipisteleminen ja tukistaminen. Selkeästi tappelemiseksi lukeutuvia tekoja olivat potkiminen, lyöminen, hiuksista repiminen ja pureminen.

”Kerran esimerkiks mun sisko puras mua täältä mun olkavarresta ja siitä jäi semmonen, mitä mä nyt sanoisin, varmaan kymmenen senttiä pitkä verestävä mustelma, et hyvä ettei pala lähteny irti. Ja sit ollaa niinku potkittu ja revitty hiuksista.” Emilia

Lillin ja Moonan kokema fyysinen väkivalta oli laadultaan jopa henkeä uhkaavaa. Lillin tapauksessa tällaisia tilanteita ovat olleet esimerkiksi kuristetuksi tuleminen ja saksilla vahingoittuminen. Lilli kuvailee yhtä tapausta seuraavasti:

”Mun veli juos saksilla niinku puoleen väliin perässä. Heittää saksit. Ne tulee miun selkään, niinku pystyyn.” Lilli

Moonan kohdalla henkeä uhkaavia tekoja oli useanlaisia. Hänen mukaansa veljen teoilla oli selkeä henkeä uhkaava päämäärä. Moona muisteli tapahtuneita näin:

”Hän yritti tukehduttaa mua monta kertaa jonkun paksun peiton sisään, ja veden alla mummon luona maalla ja – – mä olin varmaa joku parivuotias niin sillonki hän heitti tota tommosen kattilallisen kiehuvaa vettä mun päälle että vatsa palo.” Moona

Haastateltavista jokainen oli kokenut psyykkistä väkivaltaa. Psyykkisen väkivallan ilmenemismuodot olivat kuitenkin kaikilla yksilöllisiä. Haastateltavat kertoivat haukkumisesta, pahan puhumisesta, kateellisuudesta, provosoinnista, pelottelusta ja fyysisellä väkivallalla uhkailusta. Pelkkä väkivallalla uhkailu on vakava psyykkisen väkivallan muoto (Pitkänen 2014, 44.) Paavilaisen (1998, 37) mukaan fyysisen väkivallan aiheuttamat tunnereaktiot luonnehtivat sen yhteyttä psyykkiseen väkivaltaan. Emilian, Lillin ja Moonan kokemuksista välittyi fyysisen väkivallan yhteys psyykkiseen väkivaltaan.

”Me aina sitten tietenki kilpailtiin siitä (vanhempien) huomiosta ja sitte oltii mustasukkasia toinen toisillemme niinku eri asioista. Ja sitten se mustasukkasuus näky semmosena, et me tapeltiin niinku todella rajusti.”
Emilia

”Niin siellä puhuttiin, että mulla on skitsofrenia ja mä oon ihan hullu, ku mä tällä tavalla käyttäydyn. Ja se kaikki niinku se syytös kohdistu minuun, että minä olen se tarinan paha.” *Helmi*

Moona oli ainoana haastatelluista kokenut seksuaalista väkivaltaa. Hänen kokemansa fyysinen väkivalta oli myös hyvin vahvasti seksuaalisesti sävyttynyt ja siihen liittyi myös vahvasti psyykkinen väkivalta. Kiselican & Morrill-Richardsin (2007, 150) mukaan sisarusten välinen seksuaalinen väkivalta aiheuttaa vahvoja tunteita, kuten pelkoa, vihaa, häpeää ja syyllisyyttä. Väkivaltaa ilmeni esimerkiksi sukupuolielinten kosketteluna, suuseksiin pakottamisena ja kourimisena.

”Et kylhä hän tietysti käsin pääsi ropeloimaan, mutta, ei sitä mitä hän ois halunnu.” *Moona*

Haastateltavista Emilia, Lilli ja Moona olivat kokeneet sosioekonomista väkivaltaa, eli väkivaltaa, joka kohdistuu yksilön liikkumavapauteen tai omaisuuteen. Omaisuuteen liittyvä väkivalta esiintyi rahan kiristämisenä, tavaroiden ja vaatteiden luvatta ottamisena sekä puhelimen ja lelujen rikkomisena. Nämä tulokset yhtenevät Pitkäsen (2014, 41–42) tutkimuksen tuloksiin, jonka mukaan omaisuuteen liittyvä väkivalta voi kohdistua esimerkiksi vaatteisiin, leluihin, rahaan ja meikkeihin. Tässä tutkimuksessa sosioekonominen väkivalta kohdistui sellaisiin esineisiin ja leluihin, joilla oli haastateltaville tunnearvoa, merkitystä tai hyötyä.

”Sillon ku rupesin polttamaan tupakkaa, niin se sillä kiristi mua. Et se niinku, et jos et anna viikkorahaa tänne, niin kerron tupakanpoltosta.”
Lilli

”Mä surin kauan ku, mä olin saanu mun kummitädiltä semmosen (lelu) koiran – – ja mä rakastin sitä yli kaiken. No, koska mä rakastin sitä yli kaiken, niin hänen piti rikkoa se.” *Moona*

Liikkumiseen liittyvä väkivalta näyttäytyi huoneeseen lukitsemisena ja muuna liikkumisen estämisenä. Moona kuvailee liikkumisen rajoittamista näin:

”Hän aina sit tunki mut jompaankumpaan, sinne huoneeseen, ja ovet kiinni. – – Just sillee et se ei päästäny niinku mua pois jostain.” Moona

7.1.3 Vanhempien vaikutus väkivaltaisuuteen

Haastateltavien kertomuksissa ilmenevä sisarusten välinen väkivalta oli kytköksissä vääristyneisiin rooleihin ja valtarakenteisiin perheen keskinäisissä suhteissa. Pitkäsen (2014, 46) mukaan vanhempien ongelmista johtuva perheen sisäisen arvojärjestyksen horjuminen voi siirtää lapselle hänelle kuulumatonta vastuuta. Helmin kohdalla perheen vanhempien ongelmien seurauksena hänelle siirtyi ikään ja lapsen rooliin kuulumatonta vastuuta. Hän koki olleensa jonkinlainen äiti sisaruksilleen, jonka tehtäviin kuului hoidata, ymmärtää, huolehtia ja ratkaista ongelmia. Tämä rooli aiheutti Helmille psykistä taakkaa. Vääristynyt rooli aiheutti myös kateutta yhden sisikon suunnalta. Kateudesta seurasi pahan puhumista, epäkunnioittavaa käytöstä ja muiden perheenjäsenten manipulointia. Helmi kuvaili omaa rooliaan näin:

”Oon aina huolehtinu niistä lapsista (sisaruksista), et mä oon vieny pois jos oon alkanu kuulemaan, et aikuisille on tulossa tappelu.” Helmi

Pitkäsen (2014, 47) tutkimuksessa käy myös ilmi, että vanhempien epäjohtonmukainen ja epätasa-arvoinen sisarusten kohtelu haastaa sisarusten välistä suhdetta, jolloin heidän välilleen voi muodostua kilpailua ja kateutta. Tutkimusaineiston tulokset tukevat tätä havaintoa. Emilian ja Lillin sisarussuhteissa oli havaittavissa kilpailua, kateutta ja mustasukkaisuutta.

Emilian ja hänen sisikonsa välisen suhteen väkivaltaisuus pohjautui kilpailuun vanhempien huomiosta. Emilian kokema epätasa-arvoinen kohtelu näkyi monissa tapauksissa. Vanhemmat esimerkiksi rajoittivat vain hänen sosiaalisia suhteitaan sisikon saadessa tavata ystäviään vapaammin. Emiliaa syytettiin myös useimmiten sisikosten välisistä riidoista ja tappeluista. Edellisten lisäksi epäjohtonmukaisuus liittyi materiaan ja vanhempien osoittamaan huomioon.

”Ja semmonen tietynlainen kilpailuasema, et koko aika tuntuu että edelleenki pitää vähä kilpailla siitä huomiosta. Ja tuntuu, et meidän äitiki tekee paljon edellee sitä, et sen pitää muistaa yhtä paljon sanoo molemmille jotakin, tai yhtä paljon silittää tai halata. Et se ei tunnu aina niin luontaselta, vaan se on semmonen et sekin asettaa sellasta kilpailua.” Emilia

Lillin ja hänen veljensä välisen väkivallan taustalla oli kokemus erilaisesta kohtelusta. Lillin mukaan perheen isä huomioi häntä ja hänen siskoaan paljon, mutta veli jäi vähemmälle huomiolle. Toisaalta veli sai huomiota vanhemmiltaan silloin, kun hän käyttäytyi väkivaltaisesti. Lilli uskoo tämän osaltaan lisänneen veljen väkivaltaista käyttäytymistä. Lilli kertoo myös äidin huomioineen lapsia epätasa-arvoisesti:

”Mä olisin oikeesti halunnu sillon, että tota äiti ois ajatellu niinku meitäkin. Et mehän siellä oltiin semmosia uhreja, mut kaikki keskitty siihen, ku pojalla ei oo kaikki nyt hyvin.” Lilli

Kiselican ja Morrill-Richardsin (2007, 150–151) mukaan perheen sisäinen kaotisuus ja vanhempien stressi sekä kyvyttömyys ratkaista sisarusten välisiä ristiriitoja kehittäväällä tavalla voi kasvattaa riskiä sisarusväkivallalle. Tässä tutkimuksessa ilmeni, että perheiden moninaiset ongelmat ja haasteet edesauttoivat tai jopa mahdollistivat väkivallan ilmenemisen. Kaikki haastateltavat nostivat itse esille vanhempien osallisuuden tai vaikutuksen sisarusten välisessä väkivallassa. Vanhempien vaikutukset ilmenivät esimerkiksi väkivaltaisena käyttäytymisen mallina, sisarusten epäjohtonmukaisena kohteluna, vanhempien tietämättömyytenä väkivallasta sekä välinpitämättömyytenä. Myös Paavilaisen (1998, 73) ja Pitkäsen (2014, 43) tutkimuksissa todetaan, että perheissä, joissa vanhemmat käyttäytyvät väkivaltaisesti, on lisääntynyt riski sisarusten välisen väkivallan ilmenemiselle.

7.1.4 Leikkiin sisältyvä väkivalta

Haastateltavista Helmi kertoi, että eritoten nuorempien sisarusten väliset väkivaltaiset leikit ovat jääneet mieleen sisarusväkivallasta. Kaikista haastatteluista kävi ilmi, että leikki on ollut merkittävässä osassa sisarusten välisen väkivallan ilmenemistä. Sisarus-

ten välillä oli esimerkiksi leikkiin pakottamista ja leikissä vahingoittamista. Leikit saattoivat myös aiheuttaa väkivaltaa tai olivat luonteeltaan väkivaltaisista, kuten kuolemaan tai seksuaalisuuteen liittyvät leikit.

”Oli semmonen kuusi, siinä oli alhaalla oksia ja se laitto siihen narun ja narun päähän kiven, ja sitä kivee niinku heitettiin sen kuusen ympäri ja kaikkien piti väistää sitä. – – Se niinku pakotti meijät siihen, et meidän on pakko leikkiä semmosia. Jos me ei leikitä, niin sit saattaa tulla nyrkistä.”

Lilli

”Mä jotenkin tajusin, et tää ei oo nyt mitään leikkii.” Moona

Sisarusten väliset leikit auttavat lapsia ymmärtämään toisten tunteita, käsitystä oikeasta ja väärästä sekä ihmissuhdetaitoja. Myös rajut leikit saattavat opettaa lapsille kilpailun, voittamisen ja häviämisen merkityksiä sekä auttaa hallitsemaan aggressiota. Jos rajun leikin valtasuhde on painottunut vain toiseen osapuoleen ja leikki saa aidon aggression tai hädän piirteitä, tulisi leikkiin puuttua välittömästi. (Parker & Stimpson 2004, 62, 68.) Tässä tutkimuksessa ilmeni, ettei väkivaltaisiin leikkeihin liittynyt oppimisen kokemuksia, eikä leikkien väkivaltaiseen luonteeseen tai ilmenemiseen puututtu.

7.2 Sisarusväkivaltaa kokeneen selviytyminen

Tässä luvussa käsitellään toisen tutkimuskysymyksen aihetta: selviytymistä. Väkivaltilanteen tapahtuessa tai väkivallan uhan läsnä ollessa haastateltavilla oli käytössään sekä tunnekeskeisiä, että ongelmakeskeisiä selviytymiskeinoja. Selviytymiskeinot toimivat limittäin ja niitä voi olla joskus haastavaa erottaa toisistaan. Tässä tutkimuksessa ilmeni, että sisarusten välisen väkivallan sijoittuessa kotiin selviytymiskeinot keskittyivät itse väkivaltilanteesta selviämiseen sekä väkivallan uhan ilmapiirissä kamppailuun. Selviytymiskeinojen lisäksi haastateltavat kertoivat useista selviytymistä edistävästä tekijöistä. Koska selviytyminen on usein pitkäaikainen prosessi, käsittelemme lopuksi myös Helmin, Emilian, Lillin ja Moonan tämän hetkisiä selviytymiseen liittyviä tekijöitä.

7.2.1 Ongelma- ja tunnekeskeiset selviytymiskeinot

Tässä tutkimuksessa selviytymiskeinoista toiminnalliset, eli ongelmakeskeiset keinot näkyivät vahvasti väkivallan tapahtumahetkellä. Emilia, Lilli ja Moona kertoivat tilanteista, joissa he joutuivat vastustelemaan, puolustamaan itseään väkivallalla, juoksemaan karkuun tai pakenemaan tilanteesta. Kaikkien haastateltavien kertomuksista kävi ilmi, että he olivat kyenneet säilyttämään toimintakykynsä uhkaavien tilanteiden aikana. Toimintakyvyn säilyttämiseen liittyi Helmin ja Emilian kertoma tunteiden säätely. Toimintakyvyn säilyttäminen vaati tunteiden eristämistä, tukahduttamista, lamaanuttamista ja jäädyttämistä.

Folkmanin ja Lazaruksen (1991, 208–212) mukaan monet selviytymiskeinoista ovat luonteeltaan samaan aikaan tunnekeskeisiä sekä ongelman ratkaisuun pyrkiviä. Myös tässä tutkimuksessa havaittiin tällaisia keinoja. Tästä hyvä esimerkki oli Moonan kuvailema yöllä valveilla pysyminen. Selviytymiskeino oli peräisin pelon tunteesta, jonka taustalla oli veljen väkivallanteot öisin. Tämän pelon tunteen seurauksena Moona alkoi tietoisesti valvoa öisin, jotta väkivaltatilanteita ei pääsisi tapahtumaan.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että väkivallan jatkuvan uhan alla eläminen muovaa ihmisen käyttäytymistä ja persoonan piirteitä. Nämä käyttäytymisen muutokset lukeutuvat tunnekeskeisiin selviytymiskeinoihin. Samansuuntaisia kokemuksia havaittiin myös Lepistön (2010, 73) tutkimuksessa. Haastateltavat kertoivat käyttäytymisen muuttamisen näkyneen esimerkiksi välttelynä, varuillaan olemisena, vaatetuksen muuttamisena, puhumattomuutena sekä oman olemuksen ja ulosannin säätelämisenä.

”Ihmisen persoonassa on aina joku jäävuoren huippu, niin minusta hiottiin ne kaikki huiput tasaseks, et ne lapsuuden ja nuoruuden kokemukset hio niitä, että mä niinku jouduin muokkaamaan itteeni sellaseks värittömäksi, hajuttomaksi ja mauttomaksi, et mä en ärsytä ketään enkä aiheuta mitään riitoja.” Helmi

Haastateltavien kertomuksista havaittiin, että väkivallan uhan alla yksilön tavat käsitellä tunteita saattavat vaikeutua. Väkivallan uhan ollessa läsnä tunteet saatetaan pitää sisällä ja ne purkautuvat vasta silloin, kun muita ei ole läsnä. Emilia ja Lilli kuvailivat purka-

neensa tunteitaan ja ahdistustaan itkemällä, Moona taas kertoi purkaneensa tunteita raivoamalla metsässä. Emilia kertoi myös rauhoitelleensa itseään heijaamalla, kun tunteita ei ole voinut käsitellä muilla tavoin.

Väkivallan tai sen uhan pitkittyessä myös tunteista lähtöisin olevia ongelmakeskeisiä keinoja oli nähtävissä haastateltavien kertomuksissa. Nämä suunnitelmalliset keinot tähtäsivät selkeästi ongelmia aiheuttavien tekijöiden muuttamiseen tai poistamiseen. (ks. Folkman & Lazarus 1991, 211, 219) Tällaisia keinoja olivat kotoa karkaaminen, terveydenhoitajan luona käyminen, kuraattorille kertominen ja kotoa pois muuttaminen. Myös kirjeen tai tekstiviestin välityksellä välien katkaiseminen oli keino tilanteen muuttamiseksi.

”Mä niinku kirjoitin hänelle ihan semmosen, et mitään haukkunu enkä mitään, mutta tota, hyvin selvästi annoin ymmärtää että nyt lopetat.” Moona

7.2.2 Selviytymistä edistävät tekijät

Haastateltavien erilaiset selviytymistä edistävät tekijät voidaan jakaa sosiaalisiin keinoihin, harrastuksiin sekä persoonallisuuden piirteisiin. Nämä havainnot puoltavat Furmanin (1997) ja Heiskasen (1995) havaitsemia selviytymistä edistäviä tekijöitä.

Sosiaalisilla keinoilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ihmissuhteita sekä puhumista. Toisen ihmisten tuki on tärkeä osa selviytymisen prosessia (Ruishalme & Saaristo 2007, 61). Kaikilla haastateltavilla on ollut jossakin vaiheessa selviytymisprosessia joku jolle puhua. Puhuminen läheisille ihmisille on tärkeää, sillä sen avulla yksilö tiedostaa tapahtuneen ja alkaa käsitellä sitä (Heiskanen 1995, 188, 190–191).

Haastateltavilla selviytymistä edistäviä ihmissuhteita lapsuudessa ja nuoruudessa olivat esimerkiksi ystävät, kaverit, ystävän äiti, tati, mummo, oma äiti tai isä, pikkusisko ja kummi. Lapsuudessa ja nuoruudessa näistä ihmissuhteista haettiin turvaa ja lohtua, hyväksyntää sekä ikäisten parissa jaettua ja koettua normaalia kanssakäymistä. Aikuisuudessa merkittävänä ihmissuhteina pidettiin ainakin omia lapsia, puolisoa tai kumppania sekä ystäviä. Näissä ihmissuhteissa Helmi, Emilia ja Moona kokivat pystyvänsä puhumaan tapahtuneista ja purkamaan tuntojaan ja saamaan tukea. Haastateltavista Lilli oli

ainoa, joka ei kokenut voivansa turvautua täysin läheisiinsä, kuten ystäviin ja perheeseen.

”Murrosiässä meille tuli tosi hyvät naapurit, mistä mä sain myöskin ystävän. Nii se mun ystävän äiti oli semmonen keneen mä luotin ja joka oli mulle semmonen idoli oikeestaan.” Helmi

Selviytymistä edistäviksi tekijöiksi lukeutuvat harrastukset sekä omat mielenkiinnonkohteet. Huomion ja keskittymisen kohdistaminen, esimerkiksi erilaisiin harrastuksiin auttaa ihmistä tasoittamaan ja käsittelemään tunteita (Folkman & Lazarus 1991, 215). Useimmat haasteltavien harrastuksista olivat sellaisia, joissa harrastettiin yksin. Karkeasti jaettuna harrastukset jakautuivat liikunnallisiin ja luoviin harrastuksiin. Harrastuksiksi lukeutuvia aktiviteetteja olivat muun muassa instrumentin soittaminen, laulaminen, musiikin kuunteleminen, lukeminen, kirjoittaminen, näytteleminen, hiihtäminen ja luonnossa liikkuminen.

”Se musiikki on mulle semmonen, et sen avulla pääsee pois, et ei jää niinku jumimaan johonki tiettyyn ahdistukseen pidemmäks aikaa.” Lilli

Tietynlaiset persoonallisuuden piirteet ja yksilön ominaisuudet voivat edesauttaa selviytymistä (Furman 1997, 33). Tässä tutkimuksessa haastateltavat nostivat esiin tällaisia luonteenpiirteitä kysyessämme selviytymistä edistävästä tekijöistä. Selviytymistä edistäviä luonteenpiirteitä ja yksilön ominaisuuksia olivat myönteisyys, pitkäpinnaisuus, joustavuus, sopeutuvuus ja sisukkuus. Muita yksilön selviytymistä edistäviä ominaisuuksia olivat stressinsietokyky, elämässä eteenpäin pyrkimisen halu ja itsensä puolustamiskyky. Nämä havainnot tukevat Furmanin (1997, 27, 33) ja Lepistön (2010, 72) tutkimusten tuloksia.

”Mulla on ollu aina semmosta sisukkuutta, lapsenakin – – et on halunnu aina mennä eteenpäin, et ehkä se on semmonen, että mä oon jollai tasolla silleen vahva kuitenkin.” Emilia

7.2.3 Selviytymiskeinot nykyään

Osa selviytymistä edistävästä tekijöistä ja keinoista on ollut haastateltavien elämässä läsnä lapsuudesta tähän päivään asti. Pitkäaikaiset ihmissuhteet, harrastukset ja tunteiden esiin tuominen ovat edistäneet selviytymisen prosessia. Myös asioiden käsitteleminen puhumalla, vertaistuen antamisella ja saamisella sekä ammatillisen avun piiriin pääseminen ovat auttaneet heitä.

Haastateltavista Helmi ja Moona eivät enää ole tekemisissä sisarustensa kanssa. Emilian ja Lillin tapauksissa sisarusten välinen historia vaikuttaa edelleen olemassa oleviin sisarussuhteisiin. Emilia kuvailee siskosten välillä vallitsevan tietynlaisen varautuneisuuden ja kertoo, etteivät he vielääkään pysty puhumaan kaikista asioista. Lilli taas on tietoisesti opetellut poistumaan uhkaavista riitatilanteista.

”Et se semmonen hienovarainen välttelytekniikka on tällä hetkellä käytössä. – – Ei tarvi suojautua miltään hyökkäyksiltä, mutta se on sitä ennakointia, en sohi kusiaispesään vahingossakaan.” Helmi

7.3 Ammatillinen tuki ja väkivaltatyön kehittäminen

Tässä luvussa käsitellään kolmatta ja neljättä tutkimuskysymystä. Nämä kysymykset liittyivät ammatillisen tuen saamiseen sekä sen kehittämiseen. Näiden tutkimuskysymysten tarkoituksena oli antaa työelämäkumppanille tietoa siitä, mitkä tuen muodot ovat olleet keskeisessä roolissa haastateltavien selviytymisessä, sekä millaisia kokemuksia heillä oli saamistaan palveluista.

7.3.1 Ammatillisen tuen saaminen

Haastateltavista Emilia, Lilli ja Moona olivat saaneet ammatillista apua ja tukea sisarväkivallan kokemusten käsittelyyn. Jokainen heistä pääsi avun piiriin käydessään lääkäriä muiden syiden vuoksi, kuten kynsivallintulehduksen, epäillyn synnytyksen jälkeisen masennuksen sekä pitkän sairastamisen takia. Helmi oli ainoa, joka oli käynyt lääkäriä kertomassa väkivaltakokemuksistaan, kuitenkin saamatta ammatillista apua.

Kaikki ammatillista apua saaneet pääsivät avun piiriin vasta aikuisiällä. Kaikkien haastateltavien kokemuksista ilmeni, ettei heiltä ole lapsuudessa kysytty, ovatko he kokeneet väkivaltaa. Haastateltavien mukaan lapsuudessa ja nuoruudessa oli kuitenkin useita tilanteita, jolloin ammattilainen, esimerkiksi terveydenhoitaja tai lääkäri, olisi voinut kysyä avun tarpeesta.

Avun piiriin pääsemisen prosessissa keskeiset ammattihenkilöt olivat lääkäri, neuvolan työntekijä sekä sairaanhoitaja. Ammatillista apua Emilia ja Lilli saivat lopulta VIOLA ry:n yksilötapaamisista. Emilia kertoi käyvänsä myös terapiassa ja Lilli kertoi aloittavansa terapiatapaamiset lähiaikoina. Myös Moonalla oli kokemuksia terapiasta, muttei kokenut sen auttaneen häntä. Suurimman avun hän sai Tukinaisten vertaistukiryhmästä. Haastateltavista Helmi oli ainoa, joka ei ollut käyttänyt terapiapalveluita, yksilötapaamisia tai vertaisryhmätukea. Hänen saamansa tuki keskittyi läheisiin ihmissuhteisiin ja itsetutkiskeluun. Hän koki myös saavansa työnsä kautta merkittävää apua kokemusten käsittelyssä.

”Varsinaista virallista ammattiapua en oo saanu, mutta tämän työn kautta kyllä oon saanu apua ja omaa apua – Et se itsetutkiskelu ja semmonen työskentely on ollut hyvin aktiivista kyllä vuosia.” Helmi

Emilian, Lillin ja Moonan haastatteluista kävi ilmi, että ammatillisen avun saaminen oli heille tärkeää. Haastateltavien kokemuksissa korostui se, että ammatillisen avun kautta heille avautui mahdollisuus puhua väkivaltakokemuksistaan. Puhuminen koettiin yhtenä tärkeimpänä osatekijänä väkivaltakokemusten käsittelemisessä.

”Mulla on niinku kaikista tärkeintä on ollu se, että mä saan puhua asioista. Niinku tääkin (haastattelu) on tavallaan semmone terapeutin juttu itelle kanssa, et saa puhua niistä ja sitä kautta niitä käsittelee, vaikka niistä tulee hirveen paha mieli.” Emilia

Emilialle, Lillille ja Moonalle ammatillisen avun saaminen on ollut ratkaisevassa asemassa elämän laadun kannalta. Saatua tukea kuvailtiin korvaamattomaksi. Tuen avulla esimerkiksi ahdistuneisuus oli vähentynyt, itsetunto kohentunut ja omien tunteiden käsittely oli kehittynyt.

”Millaseks oot kokenu tän sun saamas avun?” Haastattelija

”Erittäin hyväks. Et mä oon kaikille sanonu, et mä sain uuden elämän.”

Moona

7.3.2 Väkivaltatyön kehittäminen

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää, millä tavoin haastateltavien mielestä ammatillisia tukipalveluita voisi kehittää sisarusväkivallan näkökulmasta. Yleisesti ottaen haastateltavat suhtautuivat myönteisesti saamiinsa palveluihin, etenkin VIOLA ry:n palvelut koettiin myönteisinä.

Kehittämisideoita väkivaltatyöhön liittyen haastateltavat mainitsivat muutamia. Yhtenä kehittämisen kohteena mainittiin se, että sisarusväkivallan ilmetessä tulisi kartoittaa koko perheen avun tarve. Tärkeänä koettiin, ettei huomio keskittyisi pelkästään esimerkiksi vanhempien keskinäisiin ongelmiin tai väkivaltaisesti käyttäytyvään sisarukseen. Avun tarve tulisi kartoittaa jokaiselta perheenjäseneltä, ja avun tarpeeseen vastata yksilöllisesti.

”Jos on tämmönen perhe, niin siinä hoidettas se koko perhe. Juteltas koko perheen kanssa, ei vaan sen yhen tai kahen. Et jos niitä on oikeesti viis henkee perheessä niin kaikki pitäis ottaa mukaan siihen.” Lilli

Avun saamisen prosessiin liittyen kehitysideana ehdotettiin niin sanottua haastattelukartoitusta. Tämän kartoituksen avulla olisi tarkoitus selvittää apua tarvitsevan henkilön taustat ja löytää hänelle sopiva tukimuoto. Haastattelukartoituksen avulla pystyttäisiin helpommin määrittelemään, kuinka intensiivistä tukea avun hakija mahdollisesti tarvitsee. Avun saamisen prosessin alkuvaiheeseen toivottiin myös mahdollisuutta tiuhempiin tapaamiskertoihin, koska puhumisen ja asian käsittelemisen tarve koettiin hyvin suureksi alkuvaiheessa.

Kehitysideoita tuli myös tiedolliseen ilmiön ymmärtämiseen. Kehittämisen kohteena nähtiin koulutuksen lisääminen väkivaltatyöstä. Väkivaltatyöhön liittyvää tietoa ja osaamista kaivattaisiin lisää sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksiin sekä humanistisille ja kasvatusaloille. Lapsuuden ja nuoruuden kokemuksiensa perusteella Helmi ja Emilia

kokivat etenkin terveydenhoitajan olevan suuressa ja ratkaisevassa asemassa väkivallan varhaisessa puuttumisessa.

”Terveydenhoitaja tapaa joka ikisen lapsen ja nuoren – yksilönä ja aina ne terveystarkastukset käydään kahden kesken, et se on semmonen luottamuksellinen tilanne. Harva oppilas menee luokan eteen kertomaan opettajalle kesken tunnin, et mullapas on tämmöstä.” Emilia

Eräänä suurempaan kokonaisuuteen liittyvänä kehitysideana tuli ilmi, että koulutuksessa ja yleisessä valtakunnallisessa keskustelussa väkivaltatyöstä tulisi keskustella osana päihde- ja mielenterveystyön kokonaisuutta. Väkivaltatyön parissa työskennellyt Helmi totesi, että näiden kolmen osa-alueen ongelmat voivat usein ilmetä vuorovaikutuksessa ja limittyä toisiinsa. Siksi olisi luontevaa, että niistä puhuttaisiin yhtenä suurena kokonaisuutena.

Kuten Finkelhor ym. (2006, 1404, 1417) ovat todenneet, sisarusten välistä väkivaltaa ei tunnisteta eikä tunnusteta vakavaksi väkivallan muodoksi. Tämä ilmeni vahvasti haastateltavien kertomuksista. Kaikki haastateltavat toivat esille, että heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan oli tilanteita, jolloin ammattilaisella olisi ollut mahdollisuus puuttua perheen tilanteeseen. Näitä henkilöitä olivat terveydenhoitaja, koulukuraattori, poliisi ja lääkäri. Kertomuksista kävi ilmi, ettei väkivaltaan ole puututtu, koska sitä ei välttämättä ole tunnistettu eikä tunnustettu.

”Et ravasin niinku päivittäin, ihan joka päivä, terkkarilla sen kaks vuotta, et kyllä mun mielestä siinä pitäis hälytyskellot soida jossain vaiheessa. Ja kertaakaan ei tosissaa oo kysytty sitä että minkä takia.” Emilia

Haastateltavien mielestä väkivaltatyötä tulisikin kehittää niin, että sisarusten välisestä väkivallasta pystyttäisiin puhumaan avoimesti ja sen ilmeneminen tunnustettaisiin. Ilmiön tunnistamista ja ymmärtämistä edistäisi se, että ammattilaisten lisäksi sisarusten välisen väkivallan ilmenemisestä puhuttaisiin avoimesti myös valtakunnallisessa keskustelussa, esimerkiksi mediassa.

”Et mulle on sanottu ihan suoraan päin pärstää, että älä nyt puhu soopaa, tai ihan paskaa. Et eihän nyt, et sun velihä on ollu iha lapsi.” Moona

”Ja kertaakaa ei oo kysytty mitään väkivaltaan liittyvää. Et silleen mun mielestä semmoseen puuttumiseen pitäis saada lisää rohkeutta. Koska se ei kuitenkaan haavota mun mielestä ketään että kysytään, et se haavottaa enemmän ku ei kysytä.” Emilia

8 POHDINTA

8.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten sisarusten välinen väkivalta ilmenee sekä millaisia selviytymisen osatekijöitä väkivaltaa kokeneilla on. Tavoitteena oli myös kartoittaa, millaista ammatillista tukea väkivaltaa kokeneet ovat saaneet ja kuinka väkivaltatyötä voisi kehittää. Näiden kysymysten avulla pyrimme antamaan kehitysideoita ja palautetta työelämäkumppanille sekä lisäämään tietoa ja ymmärrystä sisarusten välisestä väkivallasta.

Tutkimuksessamme ilmeni, että jokaisen haastateltavamme kokemus sisarusten välisestä väkivallasta oli yksilöllinen. Erilaisista tarinoista huolimatta väkivallan ilmenemisessä oli yhtäläisyyksiä, jotka liittyivät kotiin väkivallan ympäristönä, väkivallan pitkityneisyyteen ja vakavuuteen, vanhempien vaikutukseen sekä väkivallan ilmenemismuotoihin. Havaitsimme, että nämä kaikki yhtäläisyydet limittyivät ja vaikuttivat toisiinsa monilta osin, esimerkiksi kun väkivalta sijoittui kotiin ja vanhemmat eivät tunnustaneet väkivaltaa, saattoi se muotoutua osaksi arkea ja täten muuttua pitkäaikaiseksi. Limittyminen näkyi myös siten että, kun väkivalta oli pitkittynyttä, väkivallan ilmene-
misen muodot muuttuivat.

Tässä tutkimuksessa sisarusten välinen väkivalta sijoittui kotiin. Tämä vaikutti oleellisesti perheen ulkopuolisten väkivaltaan puuttumiseen (ks. Paavilainen & Pösö 2003, 18). Koska suurin osa lapsen kasvusta ja kehittymisestä tapahtuu kotona, pitäisi kodin olla kaikille turvallinen ja väkivallaton ympäristö. Lapsien voi olla vaikeaa selvittää keskinäisiä konfliktejaan itse, varsinkin, jos sisarussuhteen valtarakenne on epätasapainoinen. Tässä korostuu mielestämme vanhempien vastuu ja merkitys sisarusten välisen suhteen ongelmakohtien tunnistamisessa ja selvittämisessä. Ongelmiin puuttumisen

haasteina vanhemmillä voivat olla esimerkiksi omien voimavarojen vähyys tai se, että vanhemmat eivät välttämättä näe väkivaltatilanteita.

Kaikkien haastateltavien kertomuksista näkyi vanhempien vaikutus sisarusten väliseen väkivaltaan. Tämä ilmeni välinpitämättömyytenä, väkivaltaisen käyttäytymisen mallina, epäjohdonmukaisena kohteluna sekä väkivallasta tietämättömyytenä. Tätä havaintoa puolsivat useat eri tutkimukset (ks. Paavilainen 1998, 73; Kiselica & Morrill-Richards 2007, 150–151; Pitkänen 2014, 43). Vanhemmillä on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja heidän tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi (Lastensuojelulaki 417/2007). Tulisi kuitenkin muistaa, etteivät kaikki lasten ongelmat johdu vanhemmista. Furman (1997, 95–97) toteaa, että vanhempien tai kotiolosuhteiden syyttämisestä voi olla myös haittaa, eikä se välttämättä edesauta ongelmien käsittelyä ja ratkaisua.

Tutkimuksesta selvisi, että sisarusten välisessä väkivallassa ilmenee väkivallan muotoja laajasti. Haastateltavien kertomuksista ilmeni kokemuksia fyysisestä, psyykkisestä, seksuaalisesta ja sosioekonomisesta väkivallasta. Tässä tutkimuksessa psyykinen väkivalta oli merkittävässä osassa kaikkien haastateltavien kokemuksia. Psyykinen väkivalta voi vaikuttaa yksilöön hyvin kauaskantoisesti (Pitkänen 2014, 43). Sisarusten välinen psyykinen väkivalta ei näyttäytynyt ainoastaan haukkumisena ja nimittelynä, vaan se näkyi myös manipulointina, kontrollointina ja väkivallalla uhkailuna.

Mielenkiintoisena yhteneväisyytenä haastateltavien kokemuksissa näkyi väkivallan liittyminen leikkiin. Leikkiin sisältyvän väkivallan ilmenemismuodot olivat fyysisiä ja psyykkisiä. Nämä muodot ilmenivät väkivallalla värittyneissä leikeissä sekä leikkiin sisältyvänä uhkailuna ja pelotteluna. Jos sisarusten välinen leikki saa väkivaltaisia piirteitä, voi väkivallan tunnistaminen vaikeutua entisestään. Vanhemmat voivat hyväksyä tällaiset leikit, jos he eivät havaitse leikin väkivaltaisia piirteitä. Kuitenkin lasten keskinäisissä suhteissa lapset voivat kokea esimerkiksi kiusaamisen uhkaavampana kuin vanhemmat itse tilanteen näkevät (Kaulio & Sevennevig 2006, 11).

Tähän tutkimukseen osallistuneet henkilöt valikoituivat väkivaltatyötä tekevän järjestön kautta, jolloin voidaan todeta, että tämä on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että tutkittavat ovat kohdanneet vakavaa, jopa traumatisoivaa, väkivaltaa. Haluamme korostaa, että sisarusten välinen väkivalta ei ole pelkästään normaalina pidettyä nahistelua ja

kinastelua, vaan sillä voi olla myös henkeä uhkaavia piirteitä. Vastapainona tutkimuksellemme on muistettava, ettei kaikki sisarusten välinen väkivalta välttämättä jätä pitkäaikaisia jälkiä ja väkivaltakokemukset vaikuttavat ihmisiin yksilöllisesti. Tutkimusprosessin aikana tuli ilmi, että tutkijoilla itsellään on myös kokemuksia lapsuuden aikaisista sisarusväkivaltatilanteista. Näissä tapauksissa vanhemmat kuitenkin puuttuivat väkivaltatilanteisiin, jolloin sen ilmeneminen on jäänyt vähemmälle.

Tutkiessamme väkivallasta selviytymistä havaitsimme, että selviytyminen on pitkäaikainen ja monimuotoinen prosessi. Selviytymisen prosessiin liittyvät monet eri tekijät, kuten selviytymisen eri keinot, selviytymistä edistävät sekä haittaavat tekijät. Tutkijoina meille oli haasteellista luoda yksi yhtenäinen käsite selviytymisestä juuri sen monimuotoisuuden, yksilöllisyyden ja prosessiluonteisuuden vuoksi. Selviytymiseen liittyvissä tutkimuksissa valittu näkökulma vaikuttaa siihen, millaisena yksilön selviytyminen nähdään ja millaisia tekijöitä siihen liitetään. Havaitsimme myös haastatteluista, että yksilötasolla voi olla haastavaa tunnistaa ja nimetä omia selviytymiseen vaikuttaneita tekijöitä. Jäsentääksemme selviytymistä tässä tutkimuksessa päädyimme käyttämään selviytymisen keinoista ja selviytymistä edistävästä tekijöistä yhteistä käsitettä: selviytymisen osatekijät.

Tässä tutkimuksessa yksilöiden käyttämät selviytymisen keinot vaihtelivat tilanteesta riippuen, ja usein tunne- ja ongelmakeskeiset selviytymiskeinot ilmenivät vuorovaikutuksessa. Selviytymiskeinoista ongelmakeskeiset keinot olivat läsnä väkivallan tapahtumahetkellä ja ne näkyivät vastusteluna, itsensä puolustamisena ja pakenemisena. Selviytymiskeinojen limittyminen näkyi tunteista lähtöisin olevissa ongelmakeskeisissä keinoissa ja nämä keinot liittyivät usein väkivallan tai sen uhan pitkittymiseen. Näitä keinoja olivat esimerkiksi kotoa karkaaminen, terveydenhoitajan luona käyminen, kuraattorille kertominen ja kotoa pois muuttaminen. Selkeästi tunnekeskeisiä keinoja olivat esimerkiksi tunteiden purkaminen tai niiden sääteleminen sekä oman käyttäytymisen muutokset.

Selviytymiseen liittyvät yhteneväisyydet liittyivät selviytymistä edistävien tekijöiden ilmenemiseen. Selviytymistä edistävät tekijät painottuvat erityisesti sosiaalisiin suhteisiin, yksilön omaan persoonaan sekä harrastuksiin ja omiin mielenkiinnon kohteisiin. Haastateltavien kertomuksista havaitsimme myös, että lapsuudessa ilmenneet selviytymistä edistävät tekijät kantoivat osittain aikuisuuteen saakka.

Jokaisen tutkittavan kokemuksissa korostui sosiaalisten suhteiden merkitys selviytymisessä. Sosiaaliin suhteisiin liittyi turvan ja lohdun hakeminen sekä mahdollisuus puhua omista kokemuksista. Lapsuuden tärkeimmiksi suhteiksi mainittiin ystävät sekä yksittäiset perheen tai suvun jäsenet. Aikuisuudessa merkittävänä sosiaalisina suhteina olivat oma perhe ja ystävät.

Selviytymistä edistävänä tekijänä omat mielenkiinnon kohteet ja harrastukset näkyivät kaikkien haastateltavien kertomuksista. Yhteistä haastateltavien harrastuksissa oli se, että ne painottuivat yksilötoimintaan, joka oli useimmiten luovaa tai liikunnallista toimintaa. Haastateltavien harrastukset olivat esimerkiksi musiikin harrastaminen, lukeminen ja kirjoittaminen, näytteleminen, hiihtäminen sekä luonnossa liikkuminen. Tästä havainnosta voimme todeta, että yksilön tukeminen ja kannustaminen harrastuksiin ja omiin mielenkiinnon kohteisiin on tärkeää ja se tulisi ottaa huomioon työskennellessä lasten ja nuorten parissa.

Kaikki haastateltavat kertoivat omien luonteenpiirteidensä ja ominaisuuksiensa vaikuttaneen selviytymiseen. Tietynlaisten yksilön ominaisuuksien nähtiin edesauttaneen selviytymisessä. Näitä selviytymistä edistäviä luonteenpiirteitä ja ominaisuuksia olivat esimerkiksi myönteinen ajattelutapa, sopeutumiskyky sekä sisukkuus. Omien vahvuuksien ja ominaisuuksien tunnistaminen voi auttaa yksilöä selviytymään stressiä aiheuttavista tilanteista ja kokemuksista. Väkivalttaa kohdanneen henkilön itsetunto ja minäkuva voivat olla vääristyneet (Pitkänen 2014, 43). Yhdenkin kannattelevan ja positiivisen piirteen tunnistaminen itsessä voi olla merkittävä tekijä selviytymisen kannalta.

Aikuisiällä ammatillisen tuen merkitys korostui selviytymisessä. Suurin osa tutkittavista oli saanut ammatillista tukea yksilötapaamisten ja/tai vertaistuen avulla. Ammatillisen tuen piiriin pääseminen mahdollisti kokemuksista puhumisen, joka koettiin tärkeimpänä selviytymistä edistävänä tekijänä. Työelämäkumppanimme VIOLA ry sai paljon myönteistä palautetta toiminnastaan. Tilat, henkilökunnan ammattitaito, palveluiden monipuolisuus sekä VIOLA ry:n yleinen ilmiö saivat positiivista palautetta.

Tutkittavien henkilökohtaisista kokemuksista kumpuavat kehitysideat liittyivät joko heidän menneisiin palvelukokemuksiinsa tai VIOLA ry:n toimintaan. Riippumatta siitä,

mistä kehitysideat olivat lähtöisin, koemme, että niitä voidaan laajentaa myös koskemaan väkivaltatyön kenttää valtakunnallisesti. Tähän kenttään lukeutuvat kaikki ne toimijat jotka ovat tekemisissä lasten ja nuorten kanssa, sillä heillä on velvollisuus puuttua lasten ja nuorten kokemaan väkivaltaan.

Väkivallan ilmetessä avun ja tuen antaminen saattaa ensisijaisesti painottua esimerkiksi vanhempien keskinäisiin ongelmiin tai vakavasti oireilevaan lapseen, mutta avun tarve voi ulottua myös muihin perheen jäseniin, vaikka näkyvää oireilua ei ilmenisi. Tässä riskinä on, että esimerkiksi apua ja tukea tarvitseva sisarusväkivallan uhri jää ilman apua. Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että perheessä, jossa esiintyy sisarusväkivaltaa, tulisi apua tarjota koko perheelle. Perhe tulisi kohdata kokonaisuutena, joka koostuu yksilöistä, joilla on erilaiset tarpeet.

Ammatillisen tuen saamisen prosessiin liittyen nousi myös toinen kehittämisidea. Avun ja tuen tarjoamisen alkuvaiheessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että väkivaltaa kokeneelle henkilölle voidaan tarjota riittävän intensiivistä tukea hänen kokemuksensa jakamiseen ja työstämiseen. Alkuvaiheessa väkivaltaa kokeneen tarve puhumiselle ja kokemuksensa läpikäymiselle voi olla suuri, jolloin esimerkiksi tiiviimmät tapaamiskerrat ammatillisen tuen antajan kanssa voivat olla hyvin tärkeä tekijä. Tämän toteuttaminen vaatisi suurempia resursseja järjestöiltä ja julkiselta sosiaali- ja terveydenhuollolta. On huomioitava, että tuen saamisen tarve on hyvin yksilöllinen ja annetun tuen intensiivisyyden tulisi kummuta yksilön tarpeesta. Liian intensiivinen kokemusien läpikäynti voi myös kuormittaa yksilöä. Tässä korostuu ammatillisen tuen antajan ammattiosaaminen ja taito tunnistaa väkivaltaa kohdanneen avun tarpeen määrää.

Tässä tutkimuksessa yhtenä kehittämisen kohteena esiintyi koulutukseen panostamisen merkitys. Väkivaltatyön liittäminen osaksi sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksia sekä humanististen ja kasvatustieteiden koulutusohjelmiin voisi lisätä tärkeää ammatillista osaamista väkivallan ilmenemiseen liittyen. Koulutuksen avulla tulisi varmistaa, että kaikilla lasten ja nuorten parissa työskentelevillä tahoilla olisi valmiudet ja työkalut väkivallan tunnistamiseen ja siihen ajoissa puuttumiseen. Vakava väkivallan kokeminen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin, jolloin sen vaikutukset voivat olla nähtävissä myös perheen ulkopuolisille, kuten kouluhenkilökunnalle, esimerkiksi opettajille ja terveydenhoitajille. Koulutuksen lisäämisen avulla varhainen puuttuminen väkivallan ilmenemiseen voisi tehostua.

Koulutuksen kautta saadun osaamisen ja tietotaidon avulla sisarusväkivallan tunnistaminen ja tunnustaminen helpottuisivat. Tätä kautta puolestaan valtakunnallinen tietous ja keskustelu sisarusväkivallasta voisi lisääntyä. Olisikin tärkeää, että sekä sisarusväkivallasta että väkivallasta ylipäättään pystyttäisiin puhumaan ja käymään keskustelua avoimemmin, kuten esimerkiksi päihdeongelmista. Avoimen valtakunnallisen keskustelun kautta esimerkiksi vanhemmat sekä lasten ja nuorten parissa työskentelevät tahot ymmärtäisivät ilmiötä ja osaisivat puuttua siihen paremmin.

Väkivaltaan puuttumisen tärkeys on helppo ymmärtää, mutta se milloin on oikea aika kysyä ja puuttua tilanteeseen, voi olla haastavampaa. Yhteisöpedagogin näkökulmasta tämä herättää monia ajatuksia. Jotta nuori uskaltaisi kertoa kokemuksistaan tai tilanteestaan, täytyy hänen voida luottaa väkivallasta kysyjään. Jos luottamussuhdetta ei ole, on epätodennäköistä, että nuori avautuu perheessä vallitsevasta tilanteesta. Pohdimme, voiko niin sanotusti ”väärään aikaan” kysyminen pelästyttää nuoren, tai olla muuten haitallista nuoren hyvinvoinnille. Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että haastateltavat toivoivat, että joku aikuinen olisi kysynyt perheen tilanteesta ja puuttunut siihen. Väkivallasta kysyminen ei koskaan vahingoita ihmistä, mutta se, että siitä ei kysytä ollenkaan voi jättää pysyviä jälkiä.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus

Opinnäytetyön prosessin aikana olemme tehneet tutkijoina tiiviisti yhteistyötä. Yhteiset keskustelut ja yhdessä kirjoitustyön tekeminen ovat olleet oleellinen osa koko tutkimusprosessiamme. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi liittyy koko tutkimusprosessiin. Luotettavuuden arvioinnin ja tutkimuksen riskien tunnistamisen tulisi alkaa jo työn suunnitteluvaiheessa. (Kananen 2014, 150; Eskola & Suoranta 1998, 211.)

Lähtökohtanamme on ollut tehdä työtä niin, että tutkimuksen viitekehys, menetelmävalinnat, tulokset ja pohdinta ovat aktiivisen yhteistyön tulosta, esimerkiksi aineiston analyysivaiheessa kävimme runsaasti keskusteluita liittyen havaintoihimme, tulkin-toihimme ja johtopäätöksiimme. Keskustelut ovat auttaneet meitä saamaan useita näkökulmia tutkittaviin ilmiöihin ja tuloksiin liittyen. Niiden avulla olemme voineet kriitti-

sesti käsitellä saatuja johtopäätöksiä ja kyseenalaistaa tutkimustuloksia. Tämä edesauttaa tutkimuksen luotettavuutta (ks. Eskola & Suoranta 1998, 70). Yhdessä tekemisen tavoitteena on ollut muodostaa eheä kokonaisuus ja tuottaa luotettavaa tutkimustietoa.

Tutkimuksemme aineistonkeruuprosessin menetelmien valinta tapahtui harkiten ja perustellusti. Tarkka perehtyminen laadullisen tutkimuksen toteutus- ja analysointimenetelmiin edesauttoi valintojen tekemistä. Aineistonkeruussa otimme huomioon, mitkä seikat vaikuttavat luotettavan tiedon saantiin ja toteutimme tutkimuksemme niiden pohjalta. Tutkimuksen kannalta olisi ollut hyödyllistä, jos olisimme tehneet uusintahaastattelut, joiden avulla olisimme voineet syventää ilmiön ymmärtämistä ja tarkentaa tiettyjä havaintoja. Tässä esteeksi muodostui aikataulun asettamat rajoitukset.

Noudatimme huolellisuutta ja tarkkuutta aineiston analysointivaiheessa ja kiinnitimme erityistä huomiota siihen, ettemme yli tulkitse aineistoa tai pohjaa johtopäätöstä satunnaiseen havaintoon (ks. Eskola & Suoranta 1998, 216). Saatuihin tuloksiin liitimme sitaatteja, jotka kuvasivat johtopäätöksiämme. Sitaattien avulla lukija voi helpommin hahmottaa sen, kuinka tuloksiin on päädytty ja millaisia tulkintoja tutkijat ovat tehneet (Kananen 2014, 160; Eskola & Suoranta 1998, 217–219). Tarkkuuteen ja huolellisuuteen liittyy myös se, että olemme dokumentoineet tutkimusprosessimme niin, että tutkimuksen uudelleen toteuttamisen ja tulosten analysoinnin kautta olisi todennäköistä tehdä samoja havaintoja ja saada samansuuntaisia tuloksia.

Vaikka laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata tutkimuskohdetta nimenomaan tutkittavan näkökulmasta, tutkimuksessa halutaan saada myös yleistettävää tietoa (Varto 1992, 73). Vaikka emme lähteneet tutkimaan ilmiötä siitä näkökulmasta, että saisimme yleispätevää tietoa, havaitsimme, että useat aikaisemmat tutkimukset ilmiöstä ovat samansuuntaisia, jolloin osaa tämän tutkimuksen tuloksista voidaan pitää yleistettävänä. Tutkittavien otanta oli tätä tutkimusta varten riittävä, mutta suuremmalla otannalla olisimme voineet saada laajemman kuvan ilmiöstä ja tulokset olisivat saattaneet olla yleistettävämpiä.

8.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tässä tutkimuksessa tutkittiin vain yhden perheen jäsen kokemuksia sisarusten välisestä väkivallasta. Aineistoon perehtyessämme huomasimme, että vanhempien merkitys väkivallan ilmenemisessä oli vahvasti esillä. Eräs haastateltavista nosti esille mahdollisuuden, että sisarusten kokemukset väkivallasta voivat poiketa toisistaan ja niille on voitu antaa erilaisia merkityksiä. Näistä huomioista heräsi kysymyksiä liittyen siihen, kuinka eri yksilöt voivat kokea saman tapahtuman eri tavoin.

Olisikin mielenkiintoista tutkia, millaisia kokemuksia saman perheen sisaruksilla tai koko perheen jäsenillä on väkivallasta. Tällaisen tutkimuksen avulla voisi olla mahdollista havaita sitä, millaisia näkemyksiä väkivallan kokijalla, tekijällä ja vanhemmilla on ilmenevästä sisarusväkivallasta. Eri perheenjäsenien kokemusten ymmärtämisen avulla olisi myös mahdollista kehittää väkivaltatyöhön liittyvää perhetyötä. Perhetyöhön liittyvä tutkimus toisi lisää tietoa siitä, kuinka perhettä, jossa väkivaltaa ilmenee, voisi parhaiten tukea ja millaiset tuen muodot olisivat tarpeellisia.

Muutaman tutkittavan kokemuksista ilmeni, että vanhempien väkivaltaisella käyttäytymisellä ja perheessä käytettävällä kuritusväkivallalla oli yhteyksiä sisarusten välisen väkivallan ilmenemiseen. Olisikin tärkeää tutkia tarkemmin, millaisia vaikutuksia vanhempien väkivaltaisella käyttäytymisellä ja perheen sisäisellä ilmiöllä on sisarusten keskinäisiin suhteisiin. Tällaisen tiedon avulla voitaisiin ymmärtää paremmin, miksi sisarussuhteissa ilmenee väkivaltaa ja mitkä tekijät altistavat sen ilmenemiselle.

Tutkimuksemme oli laadullinen, joten olisi hyvä saada myös määrällistä tietoa sisarusväkivallan ilmenemisestä. Koska sisarusten välinen väkivalta voi olla luonteeltaan hyvinkin vakavaa, olisi hyvä saada tietoa sen ilmenemisen laajuudesta valtakunnallisella tasolla. Määrällinen tutkimus voisi lisätä ilmiön tunnettavuutta ja tätä kautta siihen puuttuminen voisi helpottua.

Tähän tutkimukseen osallistui ainoastaan naispuolisia henkilöitä. Tutkimusprosessin aikana mieleemme nousi kysymys, poikkeavatko miesten kokemukset sisarusväkivallasta naisiin verrattuna. Pohdimme, voiko sukupuolella olla merkitystä väkivallan muotojen ilmenemisessä ja niiden vakavuuden kokemisessa. Jatkotutkimuksena voisi toteuttaa

tutkimuksen, jossa selvitettäisiin, millaisia kokemuksia miehillä on sisarusten välisestä väkivallasta.

Tämän tutkimuksen varsinaisena tutkimuskysymyksenä ei ollut tutkia millaisia vaikutuksia sisarusväkivallalla on sitä kokeneisiin. Haastateltavien kertomuksissa näkyi kuitenkin vahvasti, kuinka väkivalta on vaikuttanut haastateltavien lapsuuteen ja aikuisuuteen, esimerkiksi mielenterveysongelmina ja sosiaalisten suhteiden haasteina. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että kotona koettu väkivalta horjuttaa yksilön hyvinvointia ja ilmenee esimerkiksi psyykkisinä ongelmina (Paavilainen 1998, 85–86; Pitkänen 2014, 43). Tässä tutkimuksessa esille nousseiden vaikutusten vakavuuden vuoksi olisi perusteltua tutkia, kuinka sisarusväkivalta vaikuttaa yksilön hyvinvointiin ja kuinka kauaskantoisia vaikutuksia väkivaltakokemuksilla voi olla.

Toivomme, että tutkimuksemme kautta voimme vaikuttaa sisarusväkivaltaan liittyviin tabuihin sekä herättää ajatuksia siitä, millaista selviytymistä väkivallan ympäristössä eläminen voi olla. Tämä tutkimus on omalta osaltaan edesauttanut sisarusväkivallan ilmiön ymmärtämistä ja tuonut julki niitä kokemuksia, joita sisarusväkivaltaan voi liittyä. Lämmin kiitos kuuluukin työelämän yhteistyötaholle sekä tutkimukseemme osallistuneille haastateltaville.

LÄHTEET

- Blair, Linda 2012. Esikoinen, keskimäinen vai kuopus? Miten syntymäjärjestys ohjaa elämää. Helsinki: Minerva.
- Ellonen, Noora & Sariola, Heikki 2008. Väkivallan näkeminen perheessä. Teoksessa Ellonen, Noora, Kääriäinen, Juha, Salmi, Venla & Sariola, Heikki (toim.) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden koke-
masta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja. Oikeuspoliittisen tutkimus-
laitoksen tutkimustiedonantoja, 68–80.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere:
Osuuskunta Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa
Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-
kustannus, 24–42.
- Eskonen, Inkeri 2005. Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat
terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta?. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja
sosiaalityön laitos. Pro gradu- tutkielma. PDF-dokumentti [https://tam-
pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67528/951-44-6432-X.pdf?sequence=1](https://tam-
pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67528/951-44-6432-X.pdf?sequence=1). Päivitetty
18.8.2014. Luettu 23.10.2015.
- Fagerlund, Monica, Peltola, Marja, Kääriäinen, Juha, Ellonen, Noora & Sariola,
Heikki 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tu-
loksia. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti
[http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutki-
mus_web.pdf?sequence=1](http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutki-
mus_web.pdf?sequence=1). Päivitetty 28.1.2015. Luettu 6.4.2015.
- Feldt, Taru & Mäkikangas, Anne 2009. Selviytymiskeinot ja niiden käyttöä suuntaa-
vat persoonallisuuden ominaisuudet. Teoksessa Feldt, Taru & Metsäpelto, Riitta-
Leena (toim.) Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset piirteet. Jyväskylä:
PS-kustannus, 93–110.
- Finkelhor, David, Turner, Heather, Ormrod, Richard 2006. Kid's Stuff: The Nature
and Impact of Peend Sibling Violence on Younger and Older Children. *Child Abuse
& Neglect: The International Journal* 12, 1401–1421.
- Folkman, Susan & Lazarus Richard S. 1991. Coping and Emotion. Teoksessa Monat,
Alan & Lazarus, Richard S. (toim.) *Stress and Coping: An Anthology*. New York: Co-
lumbia University Press, 207–227.
- Hardy, Marjorie, Beers, Brittany, Burgess, Charles & Taylor, Arthur 2010. Personal
Experience and Perceived Acceptability of Sibling Aggression. *Journal of Family Vi-
olence* 1, 65–71.
- Hintikka, Satu 2011. Uhrin traumaattinen kriisi. Teoksessa Kjällman, Petra (toim.) Ri-
koksen uhrin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 21–40.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teo-
ria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Joki-Erkkilä, Minna, Jaarto, Marika & Sumia, Maria 2012. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 131–153.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kaulio, Pia & Svennevig, Hanna 2006. Sisaruus. Rakkautta, vihaa, kateutta. Helsinki; Jyväskylä: Minerva.

Kiselica, Mark S. & Morrill-Richards, Mandy 2007. Sibling Maltreatment: The Forgotten Abuse. *Journal of Counseling & Development* 2, 148–160.

Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.

Koivistoinen, Kirsi 2009. Sisarussuhteen merkitys perheväkivalalle altistuneelle lapselle. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Pro gradu-tutkielma. PDF-dokumentti https://www2.uef.fi/documents/10444/1443580/Koivistoinen_Kirsi_Pro+gradu+-tutkielma.pdf/62bc238b-7279-4072-b2ac-02b5ba34c951. Päivitetty 9.8.2010. Luettu 21.9.2015.

Kääriäinen, Juha 2008. Väkiältä rikoksena. Teoksessa Ellonen, Noora, Kääriäinen, Juha, Salmi, Venla & Sariola, Heikki (toim.) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja, 41–51.

Lastensuojelulaki 417/2007 WWW-sivut <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Ei päivytystietoa. Luettu 9.10.2015.

Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999. Naisiinkohdistuva väkiältä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Lepistö, Sari 2010. Nuoren kokema perheväkivalta. Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Tampere: Tampereen yliopisto. PDF-dokumentti <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66653/978-951-44-8223-6.pdf?sequence=1>. Päivitetty 15.8.2014. Luettu 15.1.2015.

Marttala, Pia 2011. Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus, Riitta, Mehtola, Sirkku, Natunen, Luru, Ojuri, Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 37–50.

Naisten Linja 2015. WWW-sivut <https://www.naistenlinja.fi>. Ei päivytystietoa. Luettu 27.9.2015.

Nettiturvakoti 2015. WWW-sivut <https://www.turvakoti.net>. Ei päivytystietoa. Luettu 27.9.2015.

- Ojuri, Auli 2006. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi ja turvakotien liitto ry, 16–39.
- Oranen, Mikko 2012. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivittie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 217–238.
- Oranen, Mikko 2001. Juuret, raamit ja numerot. Lapsen aika projektina. Teoksessa Oranen, Mikko (toim.) Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiönä. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.) Lapset perhe ja väkivalta-työ. Porvoo: Helsinki: WSOY, 13–44.
- Paavilainen Eija 1998. Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Parker, Jan & Stimpson, Jan 2004. Sisarusuhteet. Kilpailua ja rakkautta. Helsinki: Otava.
- Pitkänen, Miia 2014. Sisarusten välinen väkivalta. Teoksessa Kovanen, Tuulia & Pitkänen, Miia (toim.) Rispektii: Näkökulmia nuorten kohtaamaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan. Ensi- ja turvakotien liitto. PDF-dokumentti http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/rispektii/pdf/Rispektii_N_k_kulmia_nuorten_kohtaamaan_perhe-_ja_l_hisuhdev_kivaltaan_verkkoon.pdf. Päivitetty 14.4.2014. Luettu 14.1.2015. 36–51.
- Rannikko, Ulla 2008. Yhteinen ja erillinen lapsuus. Sisarusten sosiaalistava merkitys. Tampere: Tampereen yliopistopaino. PDF-dokumentti <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66400/978-951-44-7510-8.pdf?sequence=1>. Päivitetty 18. 8. 2014. Luettu 9.9.2015.
- Rauta, Hannele 2014. Tahdon uuden elämän. Irti väkivaltaisesta parisuhteesta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Rikosuhripäivystys 2015. WWW-sivut <http://www.riku.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 27.9.2015.
- Ruishalme, Outi & Saaristo, Liisa 2007. Elämä satuttaa - kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ruoho, Aila & Ilola, Vuokko 2014. Usko, toivo ja raskaus. Vanhoillislestadiolaista perhe-elämää. Jyväskylä: Atena.
- Ruohonen, Marita 2006. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi ja turvakotien liitto ry, 9–15.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 57–77.

Saari, Salli, Kantanen, Irja, Kämäräinen, Leena, Parviainen, Kaisa, Valoaho, Sari & Yli-Pirilä, Piia 2009. Hädän hetkellä - psyykkisen ensiavun opas. Helsinki: Duodecim.

Salmi, Venla 2012. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012. PDF-dokumentti http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimustiedonantoja-sarja/CVAKVdrHD/tta_113_Salmi.pdf. Päivitetty 28.11.2012. Luettu 29.1.2015.

Suomen poliisin verkkosivut 2015. WWW-sivut <https://www.poliisi.fi/rikkokset/perhevakivalta>. Ei päivitystietoa. Luettu 23.10.2015.

Taskinen, Sirpa 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Helsinki: Stakes.

Tiittula, Liisa & Ruusu vuori, Johanna 2005. Johdanto. Teoksessa Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9–21.

Tilastokeskus 2013. WWW-sivut http://www.stat.fi/til/perh/2013/02/perh_2013_02_2014-11-21_kat_003_fi.html. Päivitetty 21.11.2014. Luettu 9.9.2015.

Tucker, Corinna Jenkins, Finkelhor, David, Shattuck, Anne M., Turner, Heather 2013. Prevalence and Correlates of Sibling Victimization Types. *Child Abuse & Neglect: The International Journal* 4, 213–223.

Tukinainen 2015. WWW-sivut <https://www.tukinainen.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 27.9.2015.

Varto, Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

VIOLA ry 2015. WWW-sivut <http://www.violary.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 27.9.2015.

Väestöliitto 2015. WWW-sivut http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhdeesta/parisuhdevakivalta/apua-uhreille-ja-tekijoille/. Ei päivitystietoa. Luettu 27.9.2015.

Väänänen, Kristiina 2011. Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa Hannus, Riitta, Mehtola, Sirkku, Natunen, Luru, Ojuri, Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 109–132.

WHO 2005. Väki valta - globaali terveysongelma. Teoksessa Krug, Etienne G., Dahlberg, Linda L., Mercy, James A., Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (toim.) Väki valta ja terveys maailmassa. PDF-dokumentti http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/6/9529608993_fin.pdf?ua=1. Päivitetty 19.12.2007. Luettu 13.1.2015.

TEEMAHAASTATTELURUNKO**Aluksi:**

- Kerro itsestäsi ja perheestäsi.
- Kerro lyhyesti elämäntilanteesi.
- Minkälaiset suhteet sinulla on sisaruksiisi?

Väkivallan ilmeneminen:

- Kerro väkivaltaa tehneestä sisaruksesta.
- Milloin väkivalta alkoi?
- Miten kauan väkivalta jatkui/on jatkunut?
- Millaisissa tilanteissa väkivaltaa tapahtui?
- Ketkä tiesivät väkivallasta? Puuttuiko kukaan?

Kuka?

Milloin?

Missä?

Väkivallan muodot:

- Kerro sisarussuhteessa ilmenneistä väkivalta-
kokemuksistasi.
- Onko sisaruksesi käyttänyt fyysistä väkivaltaa
sinua kohtaan?
- Onko väkivaltaan liittynyt psyykkistä väkival-
taa?
- Oletko kohdannut seksuaalista hyväksikäyttöä
sisaruksesi taholta?
- Onko sisaruksesi rikkonut tavaroitasi, kiristänyt
rahaa tai kohdistanut muuta väkivaltaa omai-
suuttasi kohtaan?
- Onko rajoittanut liikkumista?
- Onko väkivalta ilmennyt jollain muulla tavalla,
mitä emme ole vielä käsitelleet?

Fyysinen

Psyykinen

Seksuaalinen

Sosioekonominen

Muu

Selviytymisen osatekijät:

- Miten reagoit tilanteisiin, kun väkivaltaa il-
meni?
- Kuinka käsitelit väkivaltakokemusten aiheut-
tamia tunnereaktioita?
- Millaisia konkreettisia tekoja käytit ratkaistak-
sesi väkivaltatilanteen?
- Mitkä tekijät (konkreettiset keinot) auttoivat si-
nua selviytymään väkivaltakokemuksista?
- Mitkä olivat tärkeimpiä asioita elämässäsi? Aut-
toivatko ne selviytymään?
- Millaisia selviytymiskeinoja sinulla on nyt?

Tunteidenkäsitely

Ongelmanratkaisu

Edistävät tekijät

Avun ja tuen saaminen:

– Miten ja milloin sait ensimmäisen kerran apua tai tukea?	Miten/milloin?
– Millaista apua/tukea olet saanut?	Millaista?
– Millaisena koit saamasi avun?	Tuen tarve
– Millaista tukea olisit kaivannut?	Kehittäminen
– Käytätkö edelleen sinulle tarjottuja palvelu- ja tukimuotoja?	
– Mitä hyötyä saamastasi tuesta on ollut?	
– Mitkä tukimuodot olet kokenut parhaimmiksi, miksi?	
– Miten kehittäisit tukipalveluita?	

Lopuksi:

- Onko jotain, mitä haluaisit vielä sanoa?
- Miltä haastattelu tuntui?

Hei!

Olemme Ariela ja Eeva, kaksi yhteisöpedagogi-opiskelijaa Mikkelin ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötämme sisarusten välisestä väkivallasta. Haluamme selvittää, miten väkivalta on ilmennyt sekä millaisia selviytymisen keinoja väkivaltaa kokenut on käyttänyt. Opinnäytetyömme ohjaava opettaja on Hanne Salovaara-Pitkänen.

Saimme kuulla, että olisit halukas osallistumaan tutkimushaastatteluun. Olemme kiitollisia tästä mahdollisuudesta ja arvostamme suostumustasi. Toivomme, että voimme järjestää haastattelun tämän kevään aikana sinulle sopivaan ajankohtaan.

Haastattelussa kertomasi asiat tulevat osaksi opinnäytetyötämme ja niitä voidaan käyttää myös suorina lainauksina. Antamasi tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja mitään tunnistetietoja ei tallenneta mihinkään muotoon. Haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti välittömästi, kun aineisto on tutkimuksen kannalta tarpeetonta. Saatuja tuloksia voidaan jatkossa käyttää jatkotutkimuksien pohjana sekä Viola ry:n toiminnan kehittämisessä.

Mikäli mieleesi tulee kysyttävää tutkimukseen liittyen, ota rohkeasti yhteyttä, vastaamme mielellämme.

Ystävällisin terveisin,

Ariela Tuikkanen & Eeva Siekkinen

eeva.siekinen@edu.mamk.fi

Suostumus opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN LIITTYVÄÄN HAASTATTELUUN

Osallistun Ariela Tuikkasen ja Eeva Siekkisen sisarusväkivaltaa käsittelevään tutkimukseen. Tutkimus on osa Mikkelin ammattikorkeakouluun tehtävää opinnäytetyötä. Tutkimus toteutetaan haastattelun muodossa.

Suostun, että kertomaani käytetään opinnäytetyössä ja että sitä voidaan käyttää myös suorina lainauksina. Kertomaani käytetään kuitenkin niin, ettei minua voida tunnistaa tekstistä. Tunnistetietojani ei tallenneta mihinkään muotoon.

Haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti välittömästi, kun se on tutkimuksen kannalta tarpeetonta. Tutkimus julkaistaan opinnäytetyön muodossa.

Paikka ja aika: _____

Allekirjoitus: _____